

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра соціальної роботи та педагогіки вищої школи

На правах рукопису

КОРОЛЬЧУК ПАВЛО ФЕДОРОВИЧ

**РОЗВИТОК ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ**

Спеціальність: 011 «Освітні, педагогічні науки»

Освітньо-професійна програма «Освітні, педагогічні науки»

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:

ЧЕРНЕТА СВІТЛАНА ЮРІЇВНА

доктор педагогічних наук, професор

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № 6

засідання кафедри соціальної роботи та

педагогіки вищої школи

від 12 листопада 2025р.

Завідувач кафедри соціальної роботи та

педагогіки вищої школи

проф. Чернета С. Ю.

Луцьк 2025

АНОТАЦІЯ

Корольчук Павло. Розвиток особистісного потенціалу майбутніх викладачів

У роботі здійснено теоретичний та емпіричний аналіз проблеми розвитку особистісного потенціалу майбутніх викладачів у закладах вищої освіти. Розкрито сутність поняття «особистісний потенціал», обґрунтовано його міждисциплінарний характер і визначено основні структурні складові в контексті професійної діяльності викладача. Проаналізовано наукові підходи до трактування особистісного потенціалу та з'ясовано його роль у формуванні професійної зрілості, життєстійкості й здатності до саморозвитку.

Окреслено особливості розвитку особистісного потенціалу майбутніх викладачів у процесі магістерської підготовки, визначено провідну роль освітнього середовища закладу вищої освіти та суб'єктної активності здобувачів освіти. Представлено результати емпіричного дослідження рівня розвитку особистісного потенціалу здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, виявлено основні тенденції та проблемні аспекти його сформованості.

Практичним результатом дослідження є розроблення силабусу вибіркового освітнього компонента «Особистісний потенціал викладача», спрямованого на цілеспрямований розвиток особистісних ресурсів, рефлексивності, саморегуляції та професійної готовності майбутніх викладачів. Отримані результати можуть бути використані у процесі професійної підготовки здобувачів магістерського рівня педагогічних і соціогуманітарних спеціальностей.

Ключові слова: особистісний потенціал, майбутній викладач, професійне становлення, розвиток особистості, магістерська підготовка, заклад вищої освіти.

ANNOTATION

Korolchuk Pavlo. Development of Personal Potential of Future University Lecturers

The paper provides a theoretical and empirical analysis of the problem of developing the personal potential of future university lecturers in institutions of higher education. The essence of the concept of "personal potential" is revealed, its interdisciplinary nature is substantiated, and its main structural components are defined in the context of a lecturer's professional activity. Scientific approaches to the interpretation of personal potential are analyzed, and its role in the formation of professional maturity, resilience, and capacity for self-development is clarified.

The features of the development of personal potential of future lecturers during Master's training are outlined, and the leading role of the educational environment of the higher education institution and the subjective activity of the students are determined. The results of an empirical study on the level of development of personal potential among students of the second (Master's) level of higher education are presented, revealing the main tendencies and problematic aspects of its formation.

The practical result of the research is the development of a syllabus for the elective educational component "Lecturer's Personal Potential," aimed at the targeted development of personal resources, reflectivity, self-regulation, and professional readiness of future lecturers. The obtained results can be used in the process of professional training for Master's level students in pedagogical and socio-humanitarian specialties.

Keywords: personal potential, future lecturer, professional development, personality development, Master's training, institution of higher education.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ У ЗВО.....	9
1.1. Сутність поняття особистісного потенціалу в педагогічній теорії та практиці	9
1.2. Складові особистісного потенціалу викладача.....	18
1.3. Особливості розвитку особистісного потенціалу майбутніх викладачів у закладах вищої освіти	28
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ	34
2.1. Діагностика рівня розвитку особистісного потенціалу здобувачів освіти.....	34
2.2. Навчально-методичне забезпечення вибіркового освітнього компонента «Особистісний потенціал викладача».....	42
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Сучасні трансформації системи вищої освіти, зумовлені євроінтеграційними процесами, цифровізацією освітнього простору, впровадженням компетентнісного підходу та зростанням соціальних і професійних вимог до викладача закладу вищої освіти, актуалізують проблему розвитку його особистісного потенціалу. У центрі освітніх змін перебуває не лише фахівець як носій знань, а передусім особистість викладача, здатна до саморозвитку, саморегуляції, відповідального професійного вибору, творчої діяльності та ефективної педагогічної взаємодії.

В умовах нестабільності, невизначеності та підвищеного психоемоційного навантаження саме рівень сформованості особистісного потенціалу визначає готовність майбутнього викладача до професійної діяльності, його здатність адаптуватися до змін, зберігати внутрішню цілісність, здійснювати педагогічну діяльність на засадах гуманізму, академічної доброчесності та партнерства. Особистісний потенціал викладача виступає інтегративним утворенням, що поєднує мотиваційні, ціннісні, емоційно-вольові, рефлексивні та діяльнісні ресурси, які забезпечують ефективність професійного становлення та педагогічної самореалізації.

Аналіз наукових джерел і результатів емпіричних досліджень засвідчує, що проблема формування особистісного потенціалу майбутніх викладачів залишається недостатньо розробленою у практиці професійної підготовки в закладах вищої освіти. Освітні програми здебільшого зорієнтовані на формування фахових компетентностей, тоді як розвиток внутрішніх особистісних ресурсів, здатності до самодетермінації, рефлексії, життєстійкості та професійного самовдосконалення не завжди має системний характер.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває наукове обґрунтування та розроблення освітніх компонентів, спрямованих на цілеспрямований розвиток особистісного потенціалу майбутніх викладачів у процесі магістерської підготовки. Це зумовлює необхідність комплексного дослідження особливостей формування особистісного потенціалу майбутніх

викладачів, визначення його структури, рівнів сформованості та педагогічних умов розвитку в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

Таким чином, актуальність магістерського дослідження зумовлена як суспільним запитом на підготовку автономного, відповідального, зрілого викладача нового покоління, так і потребою теоретичного осмислення та практичного впровадження ефективних підходів до розвитку особистісного потенціалу в системі професійної підготовки майбутніх викладачів.

Узагальнення результатів аналізу психолого-педагогічних джерел засвідчує, що феномен особистісного потенціалу на сучасному етапі досліджується неоднозначно та багатовимірно. У наукових працях увага зосереджується на різних аспектах цієї проблематики, зокрема на співвідношенні понять «потенціал», «потенціал особистості», «людський потенціал»; вивченні основних характеристик, типів і структури особистісного потенціалу (В. Міляєва, І. Мурашко, В. Подшивалкіна). Окремі дослідження присвячені аналізу адаптаційного потенціалу особистості (Н. Коновалова, Л. Коробка, С. Добрий, Н. Завацька та ін.), енергетичного потенціалу людини (С. Максименко), потенціалу індивідуального буття (І. Маноха), потенціалу самореалізації (М. Салова), вчинкового (Я. Кальба) та творчого потенціалу (М. Желтова), особистості викладача в організації та результативності педагогічної діяльності (А. К. Маркова, С. Д. Поляков, Р. В. Овчарова та ін.) тощо.

Багатогранність та варіантність підходів до цієї проблеми зумовила актуальність даної наукової проблеми **«Розвиток особистісного потенціалу майбутніх викладачів»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано у межах комплексної науково-дослідної теми кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи Волинського національного університету імені Лесі Українки «Компетентнісна модель професійного розвитку сучасного фахівця» (державний реєстраційний номер 0124U003596).

Об'єкт дослідження - розвиток особистісного потенціалу

Предмет дослідження – зміст, форми та методи розвитку особистісного потенціалу майбутніх викладачів

Мета дослідження – розробити та обґрунтувати силабус вибіркового освітнього компонента (ВОК) «Особистісний потенціал викладача» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти..

Відповідно до мети визначено такі завдання дослідження:

1. Охарактеризувати сутність поняття особистісного потенціалу та його складові.
2. Окреслити особливості розвитку особистісного потенціалу майбутніх викладачів у закладах вищої освіти.
3. Визначити рівень розвитку особистісного потенціалу здобувачів освіти
4. Розробити силабус вибіркового освітнього компонента (ВОК) «Особистісний потенціал викладача» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз, синтез, вивчення словників, Інтернет-ресурсів, дисертацій для визначення понятійно-категоріального апарату; емпіричні (анкетування, тестування, опитування, спостереження) – для визначення рівня розвитку особистісного потенціалу майбутніх викладачів.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалась на базі факультету педагогічної освіти та соціальної роботи Волинського національного університету імені Лесі Українки». Дослідженням охоплено 26 здобувачів освіти освітнього ступеня «магістр» спеціальності «Соціальна робота» та «Освітні, педагогічні науки».

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці силабусу вибіркового освітнього компонента (ВОК) «Особистісний потенціал викладача» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Апробація результатів та публікацій. Результати дослідження представлені: Корольчук П. Сутність поняття «особистісний потенціал

викладача». Педагогіка [Текст] : зб. наук. пр. : матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції науковців, аспірантів та студентів «Актуальні проблеми педагогіки, соціальної роботи та соціального забезпечення» (14 травня 2025 р.) / за ред. В. З. Антонюка, С. Ю. Чернети та ін.. Луцьк, 2025. 188 с. С. 58-60.

Структура. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (50 джерел) і 3 додатків.

Волинський національний університет імені Лесі Українки

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ У ЗВО

1.1. Сутність поняття особистісного потенціалу в педагогічній теорії та практиці

Поняття особистісного потенціалу посідає важливе місце в сучасній педагогічній науці, оскільки відображає внутрішні можливості людини, спрямовані на її розвиток, самореалізацію та професійне становлення. У вітчизняній та зарубіжній психолого-педагогічній літературі цей термін розглядається як інтегральна характеристика особистості, що охоплює її цінності, мотиви, здібності, індивідуально-психологічні якості та ресурси, які забезпечують здатність до зростання й адаптації в різних сферах життєдіяльності.

Зупинимось детальніше на аналізі поглядів науковців на поняття «потенціал» та «особистісний потенціал».

У дослідженнях онтогенетичного розвитку людини особлива увага приділяється вивченню внутрішніх психічних резервів та ресурсів особистості, а також з'ясуванню умов, за яких ці можливості можуть максимально розкриватися. Потенціал у такому контексті розуміють як сукупність властивостей, що забезпечують готовність індивіда діяти, досягати певного рівня результативності та ефективності, виступаючи інтегрованою характеристикою людини як суб'єкта діяльності.

Поняття «потенціал» має міждисциплінарний характер і трактується по-різному залежно від сфери наукового знання. Учені зосереджували увагу на різних аспектах: з'ясуванні співвідношення таких понять, як «потенціал», «потенціал особистості», «людський потенціал»; визначенні властивостей, структури та видів потенціалу (В. Міляєва, І. Мурашко, В. Подшивалкина). Значна увага приділялась також специфічним формам потенціалу: адаптаційному (Н. Коновалова, Л. Коробка, С. Добряк, Н. Завацька), енергетичному (С. Максименко), потенціалу індивідуального буття (І. Маноха), потенціалу самореалізації (М. Садова), вчинковому потенціалу (Я. Кальба), творчому потенціалу (М. Желтова) та ін.

Міждисциплінарний характер поняття «потенціал» зумовив появу різних наукових підходів до його визначення. Частина дослідників акцентує на структурних компонентах потенціалу (здібності, ресурси, мотиви, потреби), інші - на його динамічності та розвитку, а деякі - на зв'язку потенціалу з діяльністю та саморегуляцією. У дослідженнях також простежуються такі підходи (табл. 1.1):

Таблиця 1.1.

Наукові підходи до визначення поняття «особистісний потенціал»

Підхід	Сутність акценту	Основні компоненти
Ресурсний	Розглядає внутрішні можливості як відновлювані ресурси	Здібності, риси, цінності, мотиви
Діяльнісний	Потенціал проявляється через діяльність	Компетентності, уміння, навички
Динамічний	Потенціал постійно зростає і розвивається	Зона розвитку, можливості самореалізації
Онтологічний	Потенціал пов'язаний із властивостями суб'єкта	Працездатність, активність, мотиви
Енергетичний	Акцент на внутрішній енергії особистості	Енергопотенціал, готовність до дії
Потребовий	Зумовлений психологією потреб	Духовні потреби, рівень домагань
Екзистенційний	Основа — внутрішні смисли та орієнтири	Смислова цілісність, автономність
Акмеологічний	Орієнтований на досягнення професійних вершин	Особистісний ресурс для зростання
Через життестійкість	Потенціал як здатність долати труднощі	Стійкість, активність, адаптивність

Ресурсний підхід - представлений розумінням потенціалу як сукупності внутрішніх ресурсів, здатних відновлюватися й активізуватися у діяльності. Потенціал у такому контексті розглядається як система можливостей, що забезпечує результативність та розвиток особистості.

Діяльнісний підхід — розглядає потенціал як властивість, що проявляється й реалізується лише в діяльності. Підкреслюється нерозривний зв'язок між можливістю та її реалізацією, між внутрішнім потенціалом і

зовнішньою активністю. Потенціал матеріалізується через практичну взаємодію з навколишнім світом.

Динамічний підхід – визначає потенціал як систему, що постійно розвивається. Особистісний потенціал не є статичним запасом можливостей, а поступово розширюється в процесі подолання складніших завдань, формуючи «зону особистісного зростання». Такий підхід підкреслює роль саморозвитку та самореалізації.

Енергетичний підхід – пов'язаний із розумінням внутрішньої енергії як основи потенціалу. Він акцентує увагу на здатності людини до різних видів активності (пізнавальної, емоційної, творчої), що визначає її готовність до дії та реалізації намірів.

Аксіологічно-духовний підхід – звертає увагу на духовні потреби людини, які інтегрують різні складові потенціалу в єдину систему. Духовність проявляється у прагненні до самоздійснення, морального розвитку, гармонійної взаємодії зі світом.

Життєстійкісний підхід – трактує потенціал як внутрішній ресурс, що забезпечує здатність особистості долати труднощі, зберігати внутрішню рівновагу, опиратися стресу й діяти конструктивно в умовах невизначеності. Особистісний потенціал у цьому контексті тісно пов'язаний із саморегуляцією, гнучкістю та психологічною стійкістю.

Потенціальні можливості розглядаються як ключові властивості, притаманні як особистості, так і індивіду, адже вони визначають рівень активності, здатність до праці, наявність спеціальних здібностей, а також систему ціннісних орієнтацій і мотивів, що регулюють поведінку. З огляду на це, доцільно аналізувати потенційні характеристики через їх функціональне значення в структурі особистості. Центральним компонентом такого потенціалу виступає працездатність, яка забезпечує можливість людини до продуктивної діяльності та є основою для подальшого розвитку її можливостей [39].

Коли певні якості особистості можна помітити безпосередньо в поведінці, то її потенціал здебільшого формується та накопичується непомітно, у внутрішньому просторі, і лише згодом проявляється у конкретних життєвих обставинах. Саме тому поняття потенціалу тісно пов'язане з процесом розвитку, оскільки відображає приховану, але постійну динаміку становлення особистості. Потенціал існує як можливість, яка залишається латентною доти, доки не виникнуть умови, що спонукають її до прояву. «Виводячи» внутрішні ресурси на рівень реальної діяльності.

Згідно з положеннями сучасних психологічних теорій, потенціал людини існує лише у взаємозв'язку з діяльністю. Він не є відокремленою характеристикою, а проявляється і розвивається саме в процесі практичної взаємодії з навколишнім світом. Таким чином, особистісний потенціал має діяльнісну природу [39], що дає змогу розглядати його як основу для засвоєння професійних компетентностей, набуття нових умінь і реалізації творчих можливостей майбутнього педагога.

Потенціал людини тісно пов'язаний із механізмами оволодіння діяльністю: розвитком навичок, умінь, професійних і діяльнісних компетенцій. Водночас особистісний потенціал і діяльність — це взаємопов'язані, але різні феномени. Потенціал є можливістю, що удосконалюється в процесі діяльності, залишаючись внутрішнім резервом розвитку, тоді як діяльність виступає засобом реалізації поставлених цілей [24].

Важливим підґрунтям для прояву особистісного потенціалу є внутрішня енергія людини, від якої залежить здатність до різних видів активності — пізнавальної, емоційної, інтелектуальної, моральної, творчої тощо. Енергопотенціал визначає міру готовності особистості до дії, її здатність перетворювати наміри й ідеї на реальні результати [39].

Діяльнісна природа людських потреб зумовлює необхідність аналізу особистісного потенціалу крізь призму психології потреб. Особливу роль у цьому контексті відіграє духовна потреба, адже саме вона значною мірою

визначає рівень духовного розвитку людини та входить до структури її внутрішнього потенціалу. Духовні запити особистості інтегрують різні складові потенціалу в єдину систему, виявляючись, зокрема, у рівні домагань, усталеності життєвих орієнтирів і прагненні до самоздійснення. Таким чином, потенціал людини проявляє себе водночас як характеристика особистості та як чинник, що розкривається у діяльності.

Основою духовного потенціалу, який розглядається як цілісне психологічне утворення, є здатність особистості до морального самовираження, саморозкриття в соціальному середовищі та реалізації власних внутрішніх смислів у творчій і цілісній формі [39]. Саме вияв прихованих можливостей «внутрішнього світу» забезпечує розвиток і активізацію особистісних резервів.

Особистісний потенціал може бути охарактеризований як система внутрішніх можливостей, що перебувають у процесі становлення і розширення. Важливою є ідея про «динамічний» характер потенціалу: він не зводиться до невикористаних ресурсів, а виражає здатність людини поступово переходити до розв'язання складніших завдань та досягати вищих рівнів самореалізації. Так звана «зона особистісного потенціалу» фактично збігається із зоною особистісного зростання, яка відкриває перед людиною нові можливості самоактуалізації та розвитку [24].

У цьому контексті можна говорити про активний та латентний аспекти потенціалу. Активний потенціал виявляється в актуальній поведінці та діяльності, тоді як латентний - накопичується і стає помітним лише за відповідних умов. Він подібний до можливості, що переходить у реальність тоді, коли цього вимагають життєві обставини (Л.І. Анциферова та ін.). Окрім, суттєвою властивістю потенціалу є ймовірність актуалізації особистісних ресурсів у момент потреби. Можливості можна спостерігати безпосередньо, натомість потенціал - лише передбачати до його фактичного виявлення.

У загальному розумінні потенціал описують як сукупність прихованих можливостей, ресурсів і засобів, які можуть бути залучені для досягнення

певного результату. У контексті людського розвитку це поняття пов'язують із внутрішніми резервами особистості, що здатні активізуватися в різних видах діяльності та приводити до соціально значущих результатів.

Подібної позиції дотримуються й дослідники В. Марков та Ю. Синягін, які визначають потенціал людини як комплекс відновлюваних ресурсів, що можуть бути використані для досягнення мети. Тобто йдеться про сукупність здібностей та внутрішніх характеристик особистості, які за певних умов можуть бути мобілізовані та забезпечити успіх у тій чи іншій сфері життєдіяльності [38].

У сучасних дослідженнях потенціал визначають як універсальну категорію, що відображає сукупність наявних можливостей і засобів, які можуть бути використані в певній сфері діяльності [8].

У науково-педагогічній та психологічній літературі поняття особистісного потенціалу трактується по-різному, що свідчить про багатокomпонентність і складність цього феномену. Дослідники пропонують різні підходи до визначення його структури, ролі та проявів, тому в науковому дискурсі немає одностайності щодо переліку показників та характеристик особистісного потенціалу. У науковій літературі особистісний потенціал трактується як узагальнена системна характеристика індивідуально-психологічних можливостей людини, що забезпечує здатність діяти відповідно до власних стійких внутрішніх орієнтирів, зберігати смислову цілісність та продуктивність діяльності навіть за умов зовнішнього тиску чи змін у середовищі [29]. Для майбутніх викладачів така здатність є особливо важливою, адже професійна діяльність потребує психологічної стійкості, гнучкості та вміння ухвалювати рішення в ситуаціях невизначеності. У контексті підготовки майбутніх викладачів особливо значущими є ті аспекти, які пов'язані з умінням конструктивно долати професійні та навчальні труднощі, забезпечувати ефективне саморегулювання та формувати адаптивні копінг-стратегії. Тому зосередимо увагу лише на окремих наукових підходах, що мають безпосереднє значення для розуміння сутності та розвитку

особистісного потенціалу майбутнього педагога технічного профілю, не заглиблюючись у деталізований психологічний аналіз усіх існуючих концепцій, оскільки це виходить за межі завдань даного дослідження.

У психології поняття особистісного потенціалу нерідко подається поруч із поняттям «особистісні ресурси», хоча окремі науковці підкреслюють, що потенціал має значно ширший зміст і охоплює набагато більше, ніж просто запас внутрішніх ресурсів.

У наукових дослідженнях Н.А. Коваль потенціал особистості розглядається як внутрішній ресурс, який актуалізується як у прогнозованих, так і в непередбачуваних життєвих та професійних ситуаціях. Його змістове наповнення пов'язується насамперед із системою базових цінностей особистості — моральних, інтелектуальних та естетичних. Відповідно до цього у структурі особистісного потенціалу виокремлюють пізнавальний компонент, орієнтований на пізнання істини; моральний компонент, що відображає спрямованість на добро та етичні норми; а також естетичний компонент, пов'язаний із прагненням до гармонії та краси [2].

На думку В. Маркова, особистісний потенціал можна розглядати як сукупність внутрішніх ресурсів людини, які здатні відновлюватися та активізуються в процесі діяльності, спрямованої на досягнення суспільно важливих результатів [23, с. 137].

У психологічних дослідженнях (А. Петровський, С. Головаха, Ю. Швалб та ін.) особистісний потенціал розглядається як унікальна комбінація індивідуальних властивостей, що дозволяє людині реалізувати себе у взаємодії з іншими та впливати на соціальне середовище. Власне потенціал таких властивостей забезпечує можливість саморозвитку, розкриття здібностей і досягнення особисто та суспільно значущих результатів [25].

І. Мурашко підкреслює, що особистісний потенціал – це не статична сукупність невикористаних можливостей, а динамічне утворення, що виявляється у поступовому зростанні здатності особистості розв'язувати складніші життєві завдання. У цьому контексті «зона особистісного

потенціалу» фактично збігається із зоною особистісного розвитку, яка передбачає поступове розширення можливостей самореалізації та самовдосконалення людини. Цю позицію поділяють Г. Балл, О. Бодалєв, А. Деркач, Н. Кузьміна, С. Максименко, Л. Мар'яненко, В. Моляко та ін.

У сучасній психології підкреслюється, що особистісний потенціал є цілісною системною властивістю людини, яка охоплює її індивідуально-психологічні характеристики та визначає здатність діяти, спираючись на внутрішні, стійкі критерії життєдіяльності. Такий потенціал забезпечує збереження стабільних смислових орієнтирів навіть у ситуаціях зовнішніх змін, невизначеності чи складних життєвих обставинах.

Особистісний потенціал розглядається як показник зрілості особистості, що виявляється у вмінні самостійно регулювати свою діяльність, визначати власні цілі та долати труднощі. У розвиненому вигляді він проявляється у високому рівні самодетермінації та здатності людини виходити за межі впливу обставин, зберігаючи автономність і внутрішню цілісність [45].

Саме рівень цієї зрілості значною мірою визначає, які моделі поведінки людина обирає у проблемних або стресових ситуаціях. Зріла, гармонійна особистість схильна використовувати конструктивні копінг-стратегії, тоді як недостатній розвиток особистісного потенціалу може сприяти формуванню дезадаптивних чи руйнівних реакцій.

Отже, особистісний потенціал виступає одним із ключових чинників формування адаптивної або, навпаки, дезадаптивної поведінки.

Узагальнюючи наукові підходи, можна стверджувати, що особистісний потенціал - це сукупність внутрішніх можливостей людини, які забезпечують ефективне функціонування, конструктивну взаємодію з соціальним середовищем та прагнення до самовдосконалення. На відміну від поняття "здібності", що відображає окремі психічні властивості, особистісний потенціал має системний, динамічний і процесуальний характер.

Більшість дослідників підкреслюють, що особистісний потенціал не є сталою величиною. Він формується, розвивається і проявляється під впливом

соціокультурних умов, професійної підготовки, освітнього середовища, а також у ситуаціях вибору, відповідальності та діяльності, що потребує творчого підходу. У педагогіці особистісний потенціал розглядається крізь призму компетентнісного та діяльнісного підходів, де ключовим є формування здатності суб'єкта до саморозвитку та усвідомленої професійної активності.

У наукових джерелах підкреслюється, що характеристика особистісного потенціалу тісно пов'язана з поняттям життєстійкості, яка виступає внутрішнім ресурсом людини та забезпечує її здатність активно долати труднощі. Життєстійкість розглядається як ключовий механізм, що підтримує енергійність, ініціативність та готовність діяти попри складні умови.

Високий рівень такої стійкості допомагає особистості протистояти відчаю, почуттю безпорадності, втраті сенсу, що є особливо значущим у ситуаціях стресу, соціальних змін або життєвих криз. Завдяки сформованій життєстійкості людина здатна зберігати внутрішню рівновагу та конструктивну активність навіть за умов підвищеного тиску зовнішніх обставин.

Таким чином, життєстійкість виконує роль важливого особистісного ресурсу, що дозволяє ефективно витримувати та долати негаразди, підтримуючи цілісність і функціональність особистості у складних життєвих ситуаціях.

Узагальнення наукових підходів дозволяє подати такі визначення особистісного потенціалу:

це динамічна психологічна система, спрямована на стаке досягнення особистісно значущих цілей, що забезпечує вихід на результативність, вищу за звичайні показники, завдяки накопиченим внутрішнім ресурсам та прагненню до особистісних вершин [29];

це сукупність властивостей, що дають змогу людині приймати зважені рішення, регулювати власну поведінку та оцінювати ситуації на основі внутрішніх орієнтирів і критеріїв, а не лише зовнішніх умов.

Отже, у педагогічній теорії та практиці особистісний потенціал майбутнього викладача розуміють як багатовимірне утворення, що включає ціннісні орієнтації, професійну мотивацію, емоційно-вольові якості, комунікативні здібності, інтелектуальні ресурси та креативність. Воно визначає рівень професійної зрілості, готовності до творчої педагогічної діяльності та здатність викладача до саморозвитку в умовах сучасної освіти.

1.2. Складові особистісного потенціалу викладача

Розкриття сутності особистісного потенціалу викладача неможливе без аналізу його внутрішньої структури та основних складових. Особистісний потенціал не є однорідним утворенням, а постає як багатовимірна система взаємопов'язаних компонентів, що забезпечують професійне становлення, ефективність педагогічної діяльності та здатність до безперервного саморозвитку. Саме поєднання особистісних, мотиваційних, ціннісних, когнітивних, емоційно-вольових та діяльнісних характеристик визначає рівень реалізації потенціалу викладача в освітньому процесі.

У контексті підготовки та професійної діяльності викладача особливої ваги набувають ті складові особистісного потенціалу, які забезпечують адаптивність до змін освітнього середовища, готовність до інновацій, стійкість до професійних стресів і здатність поєднувати педагогічну та фахову діяльність. Аналіз структурних компонентів особистісного потенціалу дозволяє не лише глибше зрозуміти механізми професійної самореалізації викладача, а й окреслити напрями його цілеспрямованого розвитку в умовах сучасної вищої освіти.

У наукових дослідженнях подається широкий спектр характеристик, через які розкривається зміст особистісного потенціалу фахівця. До таких показників відносять автономність особистості та внутрішню свободу, усвідомленість життєвого шляху, здатність зберігати психологічну стійкість у складних і стресових умовах, готовність до особистісних змін, відкритість до нової та невизначеної інформації, постійну налаштованість на активну

діяльність, особливості планування професійних дій, а також сформованість часової перспективи [29]. Для викладача ці характеристики набувають особливого значення, оскільки безпосередньо впливають на ефективність педагогічної діяльності, професійну адаптацію та здатність до безперервного саморозвитку.

У структурі особистісного потенціалу викладача доцільно виділяти кілька взаємопов'язаних складових. До них належать інтелектуально-ціннісний компонент, що охоплює світоглядні орієнтації, професійні установки, переконання та систему цінностей; вольовий компонент, який виявляється у відповідальності, самодисципліні, здатності до цілеспрямованої самореалізації; емоційно-регулятивний компонент, що пов'язаний з умінням усвідомлювати власні емоції, керувати ними та зберігати емоційну рівновагу в педагогічній взаємодії; фізичний компонент, який відображає ресурс здоров'я та працездатності; соціально-комунікативний компонент, що визначає рівень комунікативної культури та здатність до ефективної взаємодії зі здобувачами освіти й колегами; духовно-смысловий компонент, який забезпечує орієнтацію на гуманістичні цінності та професійне покликання [42].

Також виділяють такі основні складові особистісного потенціалу, кожна з яких відіграє особливу роль у становленні майбутнього викладача:

Мотиваційно-ціннісний компонент. Охоплює систему цінностей, професійні мотиви, спрямованість особистості, рівень домагань та внутрішню готовність до педагогічної діяльності. Саме цей компонент визначає, наскільки усвідомлено людина обирає професію викладача та чи здатна підтримувати професійну стійкість у складних ситуаціях.

Когнітивний компонент. Включає знання про себе, про професію, педагогічні закономірності та соціальні процеси. Він забезпечує здатність викладача розуміти складність освітніх явищ, критично мислити та приймати обґрунтовані рішення.

Емоційно-вольовий компонент. Передбачає сформованість емоційної стійкості, самоконтролю, рефлексії, здатності долати стресові ситуації та зберігати продуктивність діяльності. З огляду на високий рівень емоційного навантаження у педагогічній роботі цей компонент набуває особливого значення.

Комунікативний компонент. Є ключовим для викладача, оскільки включає вміння налагоджувати ефективну взаємодію з учнями, колегами, батьками, створювати психологічно комфортне освітнє середовище, здійснювати педагогічний вплив без примусу.

Креативно-діяльнісний компонент. Відповідає за здатність до творчості, педагогічної імпровізації, використання сучасних освітніх технологій, а також за готовність до інновацій і професійного саморозвитку. Для викладача технічних спеціальностей цей компонент є особливо важливим, адже технічна освіта швидко змінюється, вимагаючи інноваційності та гнучкості мислення.

Особистісний потенціал проявляється через активність, ініціативність, відповідальність та здатність до самоорганізації. Сучасні педагоги розглядають його як фундамент професійної компетентності викладача, адже саме внутрішні ресурси визначають ефективність педагогічної діяльності, уміння взаємодіяти з молоддю та здатність витримувати професійні виклики.

Особистісний потенціал викладача також може розглядатися крізь призму його психологічної структури, до якої належать задатки, інтереси, професійні схильності, прагнення до творчості й інновацій, прояви загального інтелекту, наполегливість, цілеспрямованість, рішучість, працелюбність, а також здатність виробляти власні стратегії професійної поведінки та розвитку [29]. Сукупність цих характеристик формує основу для професійної зрілості та педагогічної майстерності.

З огляду на це особистісний потенціал викладача може бути інтерпретований з різних позицій: як внутрішня енергія, спрямована на професійне самовираження й самореалізацію; як система прихованих можливостей і ресурсів, що активізуються в процесі педагогічної діяльності;

як комплекс психологічних якостей, які відкривають перспективи професійного зростання; як підґрунтя для формування адаптивних стратегій подолання труднощів у професійному середовищі.

Серед ключових складових особистісного потенціалу викладача, що мають вирішальний вплив на його здатність конструктивно долати професійні та емоційні труднощі, доцільно виокремити життестійкість, витримку, наполегливість, цілеспрямованість, оптимізм, сформовану систему мотивації, рефлексивність, готовність до змін, толерантність до невизначеності, осмисленість професійної діяльності та духовні орієнтири.

Отже, усвідомлення й цілеспрямований розвиток складових особистісного потенціалу викладача є важливою умовою вибору ефективних стратегій професійної поведінки, подолання складних педагогічних ситуацій та збереження психологічних ресурсів. Це дозволяє не лише запобігати професійному виснаженню, а й сприяє сталому професійному зростанню та самореалізації викладача.

У наукових дослідженнях структура особистості викладача подається як багатовимірне утворення, що поєднує мотиваційну сферу, індивідуально-психологічні особливості та інтегративні характеристики особистості. У центрі уваги перебувають внутрішні спонукальні чинники професійної діяльності, особистісні якості та здатність до цілісного саморозвитку в педагогічному процесі [23]. Водночас низка дослідників розглядає особистість сучасного викладача як систему інтелектуальних, вольових та емоційно-ціннісних ставлень до соціальної реальності, освітнього середовища й власної професійної діяльності.

Узагальнення наукових моделей структури особистості, а також використання методологічних підходів, заснованих на духовній парадигмі та парадигмі суб'єкт-суб'єктної взаємодії, дозволяє трактувати викладача як активного суб'єкта професійної діяльності. У такому контексті особистість педагога розглядається крізь призму теорій саморегуляції, самодетермінації, саморозвитку, самоосвіти та професійного самовдосконалення.

Спираючись на зазначені теоретичні положення, доцільно виокремити такі ключові складові особистісного потенціалу викладача:

особистісний потенціал як інтегральна характеристика, що формується у процесі професійної діяльності та включає взаємопов'язані функціональні компоненти: індивідуальні здібності, професійні знання, професійно значущі якості. Цей компонент відображає рівень особистісної зрілості викладача, а його провідним проявом виступає здатність до самодетермінації;

професійно-педагогічний потенціал, який постає як динамічна система особистісних ресурсів (знання, ціннісні установки, професійні орієнтації, моделі поведінки), що забезпечують ефективну педагогічну діяльність, засвоєння педагогічної культури, розвиток творчості та креативності у навчально-виховному процесі;

соціально-психологічний потенціал, до складу якого входять мотиваційна сфера, емоційно-вольові якості, професійна спрямованість, а також рівень розвитку соціального й емоційного інтелекту, необхідних для конструктивної взаємодії з учасниками освітнього процесу;

психофізіологічний потенціал, що охоплює індивідуальні особливості пізнавальних процесів, педагогічні здібності, риси темпераменту та характеру, які визначають професійну придатність і працездатність викладача;

аксіологічний потенціал, який являє собою інтегровану багаторівневу систему ціннісних орієнтацій і переконань, що регулюють як професійну поведінку, так і життєву позицію викладача загалом.

З позицій цієї точки зору, особистісний потенціал викладача постає як цілісне багатокomпонентне утворення, розвиток якого забезпечує його професійне самовизначення, здатність до постійного самовдосконалення та ефективної педагогічної самореалізації.

Окремі дослідники розглядають особистісний потенціал викладача як багатовимірне психологічне утворення, до складу якого входить низка взаємопов'язаних характеристик. Зокрема, до таких складових відносять здатність до автономного прийняття рішень і внутрішньої незалежності,

сформованість життєвих смислів, уміння зберігати стійкість у напружених і стресових умовах, толерантність до невизначеності, орієнтацію на активну дію, специфіку планування власної діяльності, часову перспективу особистості, а також домінування певних смислових і ціннісних орієнтацій у професійній діяльності педагога [18].

Тому, у наукових підходах фіксується широкий спектр показників особистісного потенціалу, серед яких виокремлюють внутрішню свободу та самостійність, усвідомленість життєвого шляху, здатність конструктивно долати складні життєві обставини, готовність до особистісних змін, відкритість до нової та невизначеної інформації, постійну мобілізованість до дії, уміння прогнозувати й організовувати власну діяльність, а також орієнтацію в часових вимірах життя. Важливо підкреслити, що зазначені характеристики не простоять одна одній, а перебувають у тісному взаємозв'язку, взаємодоповнюючи та посилюючи загальний рівень особистісного потенціалу викладача.

Такий підхід до осмислення особистісного потенціалу дозволяє зробити висновок, що провідними індикаторами його становлення та розвитку є особистісні здібності педагога. Йдеться не лише про професійні знання, а насамперед про здатність викладача тонко відчувати емоційний стан студентів, розуміти їхні навчальні та життєві труднощі, своєчасно надавати підтримку, проявляти емпатію, гуманність і доброзичливість. Викладач із розвиненим особистісним потенціалом уміє підтримувати позитивний емоційний клімат у педагогічній взаємодії, співпереживати, передбачати можливі труднощі та конструктивно реагувати на них.

У структурі особистісного потенціалу викладача доцільно виокремити низку взаємопов'язаних компонентів (рис. 1.1.).

Рис. 1.1. Модель структури особистісного потенціалу викладача [5]

Центральне місце серед них займає так званий «стрижень особистості», який виконує роль внутрішньої опори та основи для розвитку інших підструктур. Такими базовими характеристиками виступають свобода та відповідальність, що визначають спосіб існування особистості у професійному й життєвому просторі. Рівень їх сформованості відображає екзистенційну позицію викладача та його здатність усвідомлено діяти в умовах вибору.

У контексті саморегуляції професійної діяльності потенціал свободи забезпечує можливість самостійно орієнтуватися в різноманітті педагогічних завдань, визначати цілі та напрями власної активності. Водночас потенціал відповідальності спрямований на реалізацію обраних цілей шляхом послідовних, гнучких і цілеспрямованих дій. Порушення балансу між цими складовими негативно впливає на цілісність системи саморегуляції та ефективність педагогічної діяльності загалом.

Важливою умовою морально-психологічної готовності викладача до професійної діяльності є здатність до віри, любові та творення добра. Віра в педагогічному контексті постає не лише як внутрішнє переконання, а як особистісна здатність усвідомлено приймати цінності, які мають справжнє

гуманістичне значення. Такий викладач спроможний сприяти духовному розвитку студентів, пробуджувати в них глибші переживання, формувати здатність розрізняти моральні орієнтири, усвідомлювати цінності добра, честі, відповідальності та служіння [4].

Здатність до любові як складова професіоналізму викладача виявляється у щирій повазі до студентів, зацікавленості в їх особистісному зростанні та позитивних змінах, що відбуваються в процесі навчання й виховання. Така любов передбачає прийняття індивідуальності іншого, толерантне ставлення до відмінностей та готовність підтримувати розвиток кожного здобувача освіти. У цьому контексті любов розглядається як визнання права іншої людини на власний, унікальний спосіб буття та самореалізації.

Формування особистості викладача неможливе без розвитку стійкого позитивного ставлення до обраної професії, усвідомлення її соціальної значущості, а також почуття професійної гідності й відповідальності за результати власної педагогічної діяльності. Важливим чинником особистісного зростання є також ідентифікація викладача з освітнім закладом, у якому він працює, відчуття причетності до академічної спільноти та спільних професійних цінностей.

Ефективна педагогічна діяльність передбачає розвиток низки особистісних умінь, що формуються в процесі міжособистісної взаємодії, зокрема здатності до рефлексії, емпатії та децентрації. Ці психологічні механізми забезпечують гнучкість професійної поведінки викладача та сприяють встановленню продуктивного освітнього діалогу зі студентами.

Особливе значення для викладача має ситуативна рефлексія, уміння осмислювати й коригувати власні дії залежно від конкретних умов освітнього середовища. Навчальний простір включає не лише зміст навчальних дисциплін, а й характер взаємин між студентами, викладачами, загальну психологічну атмосферу аудиторії. У цьому контексті викладачеві важливо усвідомлювати, як його сприймають студенти, та постійно аналізувати власну поведінку, стиль спілкування, педагогічні рішення з метою їх удосконалення.

Студенти, як правило, високо цінують у викладачах професіоналізм, ерудицію, коректність, культуру мовлення та зовнішню охайність, водночас чутливо реагуючи на прояви формалізму, авторитарності, неуважності чи недовіри. Розвинена рефлексивна здатність дозволяє викладачеві оцінювати рівень власної професійної відповідності, усвідомлювати межі особистісних можливостей, визначати сильні сторони та зони подальшого розвитку.

Не менш важливою складовою особистісного потенціалу викладача є емпатія – здатність розуміти емоційний стан іншої людини та виявляти це розуміння у формі співпереживання і підтримки. Емпатійний викладач є відкритим до взаємодії, щирим у стосунках зі студентами, психологічно налаштованим на творчу педагогічну діяльність. Такий педагог виступає для студентів особистісним прикладом, впливаючи не лише на їхній інтелектуальний розвиток, а й на формування ціннісних орієнтацій і моделей поведінки.

Прагнення до стабільних, довірливих і продуктивних взаємин зі студентами є ознакою високого рівня особистісної культури викладача та його готовності до професійного самовдосконалення. Поведінка студента формується під впливом різних соціальних чинників: академічної групи, сімейного середовища, освітньої установи загалом. У цьому контексті виникає складна система взаємин «студент - група», «студент - сім'я», «студент - викладач», яку педагог повинен враховувати у своїй професійній діяльності. Важливо, щоб студент відчував зацікавленість викладача у взаємодії, тоді освітній процес набуває особистісно значущого й емпатійного характеру.

В основі емпатійної взаємодії лежить механізм децентрації – здатність виходити за межі власних егоцентричних установок і бачити ситуацію з позиції іншої людини. Саме децентрація забезпечує ефективне міжособистісне спілкування, сприяє взаєморозумінню та зниженню конфліктності. Сучасне освітнє середовище характеризується високою інтенсивністю інформаційних потоків і численними соціальними контактами, що не завжди легко для студентів. Недостатня сформованість навичок толерантності, компромісу та

взаємної поваги може ускладнювати комунікацію. У таких умовах викладач, здатний до децентрації, виконує роль посередника, допомагаючи студентам будувати конструктивні стосунки між собою та з освітнім середовищем загалом.

Важливою складовою особистісного потенціалу викладача є здатність до самовдосконалення та формування власної життєвої позиції. Вона передбачає усвідомлення цінності власного «Я», орієнтацію на саморозвиток і готовність до постійних змін. Особистість, зорієнтована на самовдосконалення, прагне вносити творчий елемент у будь-яку діяльність, виявляє індивідуальний стиль, здатна до ініціативи та залучення інших до спільної діяльності. Важливою умовою такого розвитку є готовність до самокритики, визнання власних обмежень і цілеспрямована робота над їх подоланням.

Особистісний розвиток викладача набуває особливої значущості як основа формування його життєвої позиції – цілісної системи цінностей, цілей і смислів, що визначають напрям професійного та особистого шляху. Саме життєва позиція виступає своєрідною «програмою» самореалізації, орієнтиром у прийнятті рішень та оцінці власних досягнень. Критеріями ефективності цієї стратегії є не стільки зовнішні успіхи, скільки рівень задоволеності життям, психологічне благополуччя та збереження психічного здоров'я.

У наукових джерелах виокремлюють кілька можливих траєкторій професійного розвитку викладача: адаптацію, саморозвиток і стагнацію. Адаптаційний шлях забезпечує пристосування до вимог освітньої системи та виконання професійних ролей. Шлях саморозвитку передбачає активне самовдосконалення, відкритість до змін і повну реалізацію професійного потенціалу. Стагнація ж пов'язана із зупинкою особистісного зростання, зниженням професійної активності та втратою інтересу до нових ідей. Саме тому розвиток особистісного потенціалу викладача має бути спрямований на

формування автономної, відповідальної, зрілої особистості, здатної до самовираження, постійного професійного й особистісного зростання [5].

Отже, особистісний потенціал виступає важливою складовою цілісної структури особистості викладача і визначає провідний напрям її особистісного та професійного становлення. Він виконує роль внутрішнього стрижня розвитку, що зумовлює активність, зрілість і спрямованість педагогічної діяльності. До ключових елементів особистісного потенціалу належать здатність до усвідомленого вибору та відповідальності за власні рішення, схильність до рефлексії й постійного саморозвитку, уміння співпереживати та виходити за межі власної позиції, готовність до віри, любові й морального вчинку, а також здатність формувати й реалізовувати власну життєву позицію.

Зазначені характеристики є підґрунтям особистісної, етичної, емоційної та професійної зрілості викладача. Їх цілеспрямований розвиток створює умови для збагачення соціально-психологічного, психофізіологічного, професійно-педагогічного та ціннісного потенціалів особистості, а також сприяє посиленню мотивації до самореалізації, розширенню меж самовдосконалення і творчого зростання педагогічній діяльності.

1.3. Особливості розвитку особистісного потенціалу майбутніх викладачів у закладах вищої освіти

Процес професійної підготовки майбутніх викладачів у закладах вищої освіти закономірно пов'язаний не лише з опануванням фахових знань і методик навчання, професійних компетентностей, а й із розвитком їхнього особистісного потенціалу. Адже сучасний викладач має бути не «транслятором підручника», а автономним суб'єктом педагогічної діяльності, який уміє самостійно приймати рішення, відповідально діяти в ситуаціях невизначеності, підтримувати власну професійну стійкість і постійно зростати. Саме тому формування особистісного потенціалу у студентів-магістрантів слід розглядати як важливу умову їхнього майбутнього професіоналізму та психологічної готовності до викладацької діяльності.

У наукових підходах професійне становлення студента трактується як цілісний процес особистісного й професійного розвитку, у межах якого створюються умови для самореалізації в навчально-пізнавальній, комунікативній та виховній діяльності, а також для нарощування якостей, що забезпечують успішність у творчій педагогічній праці [28]. Професійний розвиток при цьому постає як поступова, прогресивна зміна під впливом соціальних чинників, навчально-професійної діяльності та власної активності студента, спрямованої на самовдосконалення й самореалізацію. Йдеться не лише про адаптацію до вимог професії, а про освоєння і «самопроектування» професійно значущих способів дії, визначення свого місця у професійному світі та реалізацію внутрішніх можливостей для досягнення високого рівня майстерності [6, с. 36].

Відтак розвиток особистісного потенціалу майбутнього викладача в освітньому процесі можна пов'язати з двома взаємопов'язаними лініями: зовнішніми умовами соціалізації та внутрішньою активністю здобувача освіти. До об'єктивних детермінант належать чинники соціалізації, адже інтеграція студента в університетське середовище неминуче спричиняє особистісні зміни: засвоєння норм і цінностей академічної культури, прийняття нових вимог, набуття соціальної ролі майбутнього викладача. У цьому сенсі на розвиток особистісного потенціалу впливають різнорівневі чинники соціалізації: від широких соціокультурних умов до найближчого оточення, зокрема сім'ї, студентської групи, мікросоціуму та освітніх організацій [11, с. 36].

На початкових етапах професійного становлення визначальними є саме мікрофактори: організація освітнього середовища у ЗВО та студентська академічна група. Освітнє середовище впливає на розвиток майбутнього викладача через систему його ставлень до навчання й університетського життя, адже саме ці ставлення визначають рівень включеності та активності. Якщо здобувач освіти переживає психологічну безпеку й підтримку, має можливості для самовираження, бачить сенс навчальної та позанавчальної

діяльності, усвідомлює перспективи власного розвитку - він стає відкритим до взаємодії, педагогічних впливів та конструктивного подолання труднощів. У цьому контексті важливими є такі принципи організації освітнього простору, як залученість, відкритість, повага, позитивна спрямованість взаємодії, чуйність до іншого та орієнтація на набуття студентом власного досвіду [13, с. 168].

Не менш значущою є роль академічної групи, яка виступає середовищем застосування професійних норм, цінностей і моделей взаємодії. Рівень розвитку групи, її інтегрованість і характер стосунків істотно впливають на формування особистісних якостей, необхідних майбутньому викладачеві. У колективах із підтримувальним психологічним кліматом створюються умови для розвитку відповідальності, співпраці, рефлексії та соціальної компетентності [1].

Поряд із зовнішніми умовами ключовим механізмом розвитку особистісного потенціалу майбутнього викладача є його внутрішня активність, що виявляється у системі цілей, ціннісних орієнтацій, мотивації, виборі способів діяльності та комунікації [18]. У межах педагогічної акмеології така активність розуміється як суб'єктна — тобто така, що ініціюється, організується і контролюється самим студентом [2, с. 103]. Вона передбачає не пасивне «проходження програми», а свідоме конструювання власної траєкторії професійного й особистісного росту.

Суб'єктність пов'язують із внутрішньо детермінованою здатністю людини бути творцем себе і власної життєдіяльності, а її ядром виступає ініціативно-творчий початок як умова саморозвитку [9]. Саме завдяки цьому майбутній викладач навчається визначати особистісно значущі цілі, обирати стратегії їх досягнення, протистояти тиску несприятливих чинників і переводити «можливості» у реальні професійні дії. У науковому дискурсі суб'єктність описують як властивість самодетермінації людського буття як здатність до усвідомленого і діяльного ставлення до світу й себе, що дає змогу здійснювати взаємозумовлені зміни і в середовищі, і в самій особистості [7, с. 27].

Як підкреслює О. Мешко, суб'єктність майбутнього фахівця (зокрема майбутнього викладача) виявляється в кількох взаємопов'язаних вимірах. По-перше, вона проявляється у сфері саморозвитку, забезпечуючи становлення індивідуальності; без сформованої суб'єктної позиції процес особистісного зростання втрачає цілісність, системність і внутрішній стрижень. По-друге, суб'єктність розкривається в освітньому процесі, оскільки саме суб'єктні характеристики студента зумовлюють його активність, вибірковість і творчий підхід до навчання, що підвищує ефективність професійної підготовки та трансформує навчання у співпрацю викладача і студента як рівноправних учасників освітнього процесу. По-третє, суб'єктність має принципове значення для майбутньої професійної діяльності, адже виступає своєрідним механізмом активізації суб'єктності здобувачів освіти, сприяючи виявленню їх особистісної унікальності та творчого потенціалу в життєдіяльності й життєтворчості [26].

У свою чергу, О. Волкова, аналізуючи структуру суб'єктності соціального працівника, виокремлює такі її складові: активність як усвідомлене, ініціативне й цілеспрямоване ставлення до дійсності; здатність до рефлексії, що передбачає усвідомлення власних станів і дій; свободу вибору та відповідальність за прийняті рішення; здатність до розуміння й прийняття іншого; орієнтацію на саморозвиток і самовдосконалення [22, с. 36]. Зазначені компоненти є релевантними й для характеристики особистісного потенціалу майбутнього викладача.

Узагальнення наукових підходів свідчить про те, що більшість дослідників розглядають суб'єктність крізь призму таких характеристик, як активність, внутрішня зумовленість поведінки, здатність до саморегуляції, творчість, індивідуальність, ініціативність, рефлексивність і свідомість. Саме ці риси визначають рівень особистісної зрілості та потенціалу майбутнього педагога.

На наш погляд, внутрішні ресурси для саморозвитку притаманні кожній людині, однак процес їх реалізації залежить як від зовнішніх умов, так і від

внутрішніх чинників. Водночас вирішальну роль у вибудовуванні індивідуальної траєкторії професійного й життєвого шляху відіграє сама особистість, здатна переосмислювати власні цінності, смисложиттєві орієнтації та свідомо здійснювати процес самотворення.

Таким чином, самовдосконалення майбутнього викладача ґрунтується на специфічній внутрішній активності, ключовою ознакою якої є її добровільний і усвідомлений характер. У цьому контексті важливим є аналіз рівня активності особистості. Так, за В. Чернобровкіним, поведінковий рівень активності характеризується залежністю рішень від зовнішніх та інтерпсихічних впливів. На діяльнісному рівні прийняття рішень підпорядковується цільовій детермінації, що передбачає довільну регуляцію причинних чинників. Найвищий, ціннісний рівень активності вирізняється можливістю вільного вибору, формуванням творчого ставлення до діяльності, усвідомленням життєвих перспектив і розвитком індивідуальних особистісних характеристик [22].

Осягнення майбутніми викладачами найвищого, ціннісного рівня активності зумовлюється сукупністю взаємопов'язаних чинників. Так, Г. Кравець наголошує, що усвідомлене прийняття студентом професійно значущих цінностей і його орієнтація на самореалізацію в процесі професійної підготовки безпосередньо пов'язані з рівнем особистісної зрілості майбутнього педагога [19]. Показником особистісної зрілості є ступінь упорядкованості та сформованості ієрархії ціннісних орієнтацій особистості. До ключових критеріїв такої зрілості дослідники відносять автономність, що виявляється в самостійності суджень і вчинків; відповідальність за результати навчально-професійної діяльності; здатність до конструктивної взаємодії та співпраці з однокурсниками й викладачами на засадах толерантності й емпатії, а також уміння здійснювати саморегуляцію власних емоційних і психічних станів [11, с. 42].

Зважаючи на зазначене вище, можемо констатувати, що майбутній соціальний працівник, який досяг особистісної зрілості, характеризується

усвідомленістю власного вибору, відповідальністю за нього, відкритістю до всього нового, високим рівнем творчої активності та ініціативності, багатим внутрішнім світом і прагненням до особистісного зростання.

Отже, особливості формування особистісного потенціалу майбутніх викладачів у процесі професійної підготовки полягають у поєднанні двох взаємодоповнювальних чинників: розвивального освітнього середовища (як простору соціалізації, підтримки й професійного досвіду) та суб'єктної активності студента (як механізму саморегуляції, самопроєктування і самовдосконалення). У такому поєднанні закладаються передумови для формування автономної, відповідальної, зрілої особистості майбутнього викладача, здатної до самовираження, гнучкого професійного мислення та безперервного особистісного і професійного зростання.

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ

2.1. Діагностика рівня розвитку особистісного потенціалу здобувачів освіти

Орієнтуючись на проблему формування особистісного потенціалу майбутніх викладачів, особистісний розвиток доцільно розглядати як результат взаємодії внутрішніх і зовнішніх чинників. Водночас визначальною у чинненні потреби в самозміні виступає внутрішня детермінація, тобто здатність особистості до самодетермінації. Саме вона лежить в основі готовності майбутнього викладача до професійного й особистісного зростання та ґрунтується на внутрішній мотивації, яка пов'язана з реалізацією власних інтересів, здібностей і прагненням до подолання професійно значущих завдань оптимального рівня складності. Досягнення розвитку особистісного потенціалу можливе лише за умови гармонійного поєднання внутрішніх і зовнішніх детермінант професійної підготовки.

У цьому контексті мотивація професійного самовдосконалення майбутнього викладача виконує низку важливих функцій. Передусім вона забезпечує психічну регуляцію діяльності, спрямованої на розвиток особистісного потенціалу та реалізацію внутрішніх ресурсів особистості. Не менш значущою є цілеутворювальна функція мотивації, яка виявляється у трансформації внутрішніх спонукань у конкретні цілі професійного і особистісного зростання за логікою «потреба – мотив – мета – діяльність». Важливу роль відіграє й смислоутворювальна функція, завдяки якій дії з самовдосконалення набувають для майбутнього викладача особистісного сенсу та стають внутрішньо значущими.

Таким чином, мотивація професійного саморозвитку як сукупність внутрішніх спонукань і умов визначає рівень активності майбутнього викладача, спрямованої на розвиток його особистісного потенціалу. Саме від сформованості мотиваційної сфери залежить готовність майбутнього фахівця до автономного, відповідального й безперервного професійного та особистісного зростання у процесі підготовки в закладі вищої освіти.

Спираючись на зазначене вище, нами було проведене дослідження на визначення рівня розвитку особистісного потенціалу через його основні показники: рівень мотивації до навчання, рівень творчої активності, рівень рефлексивності. Характеристика цих показників дозволив нам обґрунтувати рівні особистісного потенціалу майбутніх викладачів.

Достатній рівень - майбутні викладачі з достатнім рівнем розвитку особистісного потенціалу характеризуються: переважанням мотивів набуття знань і оволодіння професією, що свідчить про усвідомлений вибір педагогічної діяльності; вираженою внутрішньою мотивацією навчання, орієнтацією на професійне зростання, а не лише на формальне отримання диплома; високим рівнем творчої активності, здатністю до нестандартного мислення, ініціативності, відкритості до нового досвіду; сформованою відповідальністю, що проявляється у готовності самостійно виконувати завдання, дотримуватися зобов'язань і брати на себе роль активного суб'єкта діяльності. Такий рівень свідчить про наявність цілісного особистісного потенціалу, що створює передумови для успішного професійного становлення майбутнього викладача.

Середній рівень - для студентів із середнім рівнем розвитку особистісного потенціалу характерні: поєднання професійно орієнтованих мотивів із мотивами формального навчання (отримання диплома); ситуативний інтерес до навчання, залежність активності від зовнішніх стимулів (оцінювання, контроль); середній рівень креативності, що виявляється у здатності пропонувати окремі нестандартні рішення, але без системної творчої позиції; вибіркова відповідальність: виконання обов'язків за наявності зовнішнього контролю або особистої зацікавленості. Особистісний потенціал у цьому випадку перебуває у стані формування й потребує цілеспрямованої педагогічної підтримки в процесі професійної підготовки.

Низький рівень - проявляється у домінуванні мотиву отримання диплома за умови формального ставлення до навчання; низькому інтересі до

професійного змісту педагогічної діяльності; стереотипності мислення, відсутності вираженої творчої ініціативи; недостатній сформованості відповідальності, схильності уникати складних завдань і перекладати відповідальність на інших. Такий рівень свідчить про фрагментарність особистісного потенціалу та ризик професійної стагнації в майбутній педагогічній діяльності.

Для визначення рівня розвитку особистісного потенціалу майбутніх викладачів нами був використаний такий інструментарій:

1. Методика “Мотивація навчання у вузі” (додаток А) [12]
2. Тест “Ваш творчий потенціал” (за Л. Подоляк) (додаток Б)
3. Анкета «Визначення рівня знань про соціальну відповідальність» (додаток В)

В експериментальному дослідженні взяли участь 26 студенти освітнього рівня магістр ВНУ імені Лесі Українки, зокрема спеціальності «Соціальна робота» 13 – денної форми навчання (СР-65М група), 6 – заочної форми навчання (СР-74Мз) та 7 студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки» (ОПН-66М груп).

Методика дослідження навчальної мотивації студентів закладів вищої освіти, розроблена Т. І. Ільїною, передбачає аналіз мотиваційної сфери за трьома основними шкалами:

«Спрямованість на здобуття знань» – відображає пізнавальний інтерес, допитливість і внутрішню потребу в навчанні;

«Орієнтація на професію» – характеризує прагнення оволодіти фаховими знаннями, вміннями та сформувати професійно значущі якості;

«Орієнтація на отримання диплома» – засвідчує домінування формального ставлення до навчання, зосередженість на результаті у вигляді документа про освіту, а не на глибинному засвоєнні знань.

Результати емпіричного дослідження буде проаналізовано окремо за кожною зі шкал у студентів спеціальності «Соціальна робота» та «Освітні, педагогічні науки» і подано у відповідних таблицях (табл. 2.1–2.3).

Таблиця 2.1

Рівень мотивів до навчання за шкалою «Набуття знань»

Групи Рівень	СР-65М, СР-74Мз		ОПН-66	
	N	P	N	P
Високий	3	15,8	2	28,7
Вище середнього	9	47,3	3	42,9
Середній	4	21,1	1	14,2
Низький	3	15,8	1	14,2
Всього студентів	19	100	7	100

Аналіз отриманих даних (табл. 2.1) за методикою Т.І.Ільїної показує, що 63,1% студентів спеціальності «Соціальна робота» та 71,6% - студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки» мають високий та вище середнього мотив набуття знань, тоді як низький рівень мають 15,8% студентів спеціальності «Соціальна робота» та 14,2% – студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки», середній рівень притаманний 21,1% студентів спеціальності «Соціальна робота» та 14,2% студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки».

Таблиця 2.2.

Рівень мотивів до навчання за шкалою «Оволодіння професією»

Групи Рівень	СР-65М, СР-74Мз		ОПН-66	
	N	P	N	P
Високий	3	15,8	2	28,6
Вище середнього	9	47,3	3	42,8
Середній	4	21,1	2	28,6
Низький	3	15,8	-	-
Всього студентів	19	100	7	100

Результати таблиці 2.2 свідчать, що мотив до навчання за шкалою «Оволодіння професією» високого та вище середнього рівня притаманний 63,1% спеціальності «Соціальна робота» та 71,4% студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки», низький рівень – 15,8% студентів спеціальності «Соціальна робота» та не притаманний студентам спеціальності «Освітні, педагогічні науки».

Таблиця 2.3

Рівень мотивів до навчання за шкалою «Отримання диплома»

Групи Рівень	СР-65М, СР-74Мз		ОПН-66	
	N	P	N	P
Високий	12	63,1	5	71,6
Вище середнього	4	21,1	1	14,2
Середній	3	15,8	1	14,2
Низький	-	-	-	-
Всього студентів	19	100	7	100

Результати аналізу мотивів відображені в таблиці 2.3 свідчать про досить високий рівень сформованості зовнішніх мотивів студентів обох спеціальностей, оскільки мотив за шкалою «Отримання диплома» на високому та вище середнього рівня притаманний 84,2% студентів спеціальності «Соціальна робота» та 85,8% студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки».

Рис. 2.1. Рівень мотивації навчання у ЗВО студентів спеціальності «Соціальна робота» та спеціальності «Освітні, педагогічні науки»

Як видно з рисунка 2.1. мотив отримання диплома та мотив оволодіння професією притаманні приблизно однакові кількості студентів, це підтверджує результати методики 1. Анкета-опитувальник «Мотиви навчання», а саме внутрішні та зовнішні мотиви до навчання студентів спеціальності «Соціальна робота» та «Освітні, педагогічні науки» знаходяться на однаковому рівні.

Методика “Ваш творчий потенціал”. Вагомою складовою формування особистісного потенціалу майбутнього викладача у процесі професійної підготовки є створення умов для розвитку творчого мислення та креативного підходу до педагогічної діяльності. Саме здатність мислити нестандартно, гнучко реагувати на освітні виклики й знаходити оптимальні рішення в різноманітних навчально-професійних ситуаціях забезпечує ефективність педагогічної взаємодії та сприяє професійному зростанню викладача. Розвиток творчості майбутніх викладачів дозволяє їм не лише адаптуватися до змін у сфері вищої освіти, а й активно впливати на якість освітнього процесу.

За результатами проведеної діагностики високий рівень творчого потенціалу виявлено у 23,1% студентів. Ця група характеризується здатністю до творчої ініціативи, гнучкістю мислення, оригінальністю підходів як у навчальній діяльності, так і в розв’язанні особистісно значущих проблем.

Середній рівень креативності зафіксовано у більшості студентів (53,8%). Для них типовими є окремі прояви нестандартного мислення під час пошуку шляхів вирішення професійно орієнтованих завдань, а також епізодична оригінальність у визначенні цілей власного особистісного та професійного саморозвитку.

Водночас у 23,1% студентів спостерігається низький рівень творчого потенціалу, що проявляється у стереотипності мислення, шаблонності дій та труднощах у самостійному конструюванні стратегій особистісного вдосконалення.

Анкета «Визначення рівня знань про соціальну відповідальність». У структуру тесту входило 5 запитань закритого типу, ключ якого передбачає визначення рівнів відповідальності: високого, середнього, низького. Важливою умовою розвитку відповідальності у студентів є вдосконалення навчально-пізнавальної діяльності юнаків та дівчат, задоволення у ній основних особистісних потреб у самовизначенні, самоствердженні та самореалізації, які проявляються зокрема у рівні відповідальності за виконання дорученої справи.

Виходячи з сутнісної структури соціальної відповідальності, нами визначені рівні її сформованості у студентів.

Результати отриманих даних подано в таблиці 2.4 та рис. 2.2

Таблиця 2.3

Рівні відповідальності старшокласників

Рівні	СР-65М, СР-74Мз	ОПН-66М
Високий, %	18,45	14,2
Середній, %	63,1	71,6
Низький, %	18,45	14,2

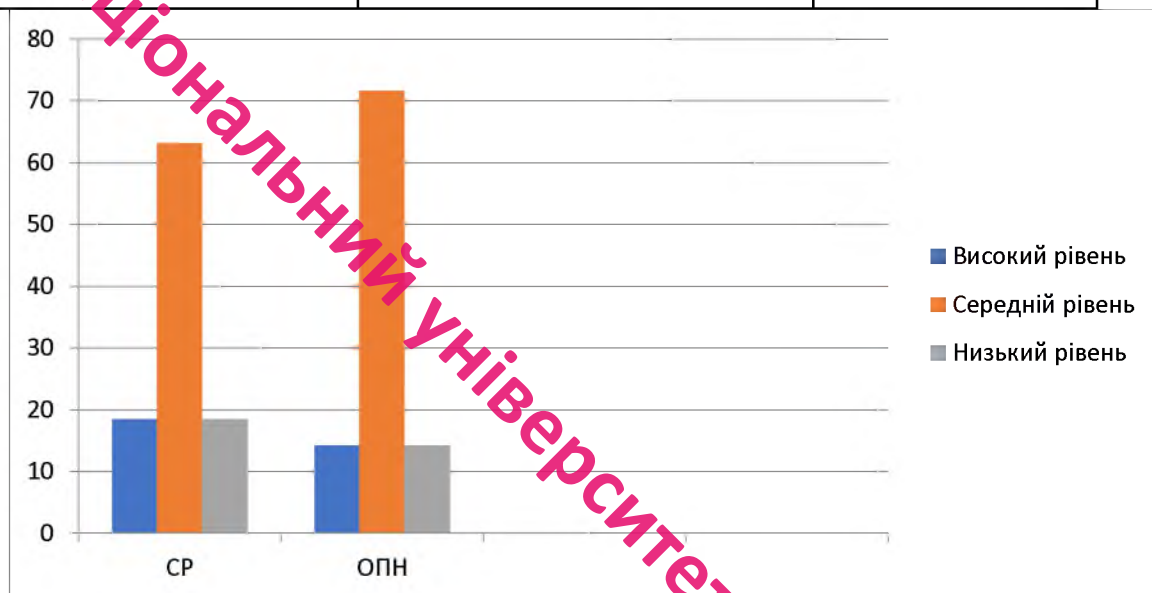

Рис. 2.2. Рівні відповідальності студентів освітнього ступеня магістр

З аналізу даних таблиці 2.4. та рис. 2.2 можна говорити, що серед студентів значно переважає середній рівень відповідальності. Тобто, у половини студентів спеціальності «Соціальна робота» та «Освітні, педагогічні науки» сформовані знання про соціальну відповідальність, вони визначають її як якість, яка необхідна викладачу як фахівцю, а також у них сформовані професійні вміння, які необхідні для соціально відповідальної діяльності.

Результати проведеного дослідження, дозволили нам визначити рівень розвитку особистісного потенціалу у студентів спеціальностей «Соціальна робота» та «Освітні, педагогічні науки» освітнього ступеня магістр (рис. 2.3)

Рис.2.3. Рівні розвитку особистісного потенціалу майбутніх викладачів

Достатній рівень розвитку особистісного потенціалу притаманний 63,1% студентів, яким характерні домінування внутрішньої мотивації; сформована професійна спрямованість; здатність до саморегуляції та відповідального вибору; орієнтація на саморозвиток і самореалізацію; готовність до творчої педагогічної діяльності. Такі студенти демонструють зрілу позицію майбутнього викладача та мають значний потенціал професійного зростання.

Середній рівень розвитку особистісного потенціалу притаманний 21,1 % студентів, їм притаманні нестійка або змішана мотивація; ситуативна активність у навчальній і професійній діяльності; часткова усвідомленість професійних цілей; залежність від зовнішніх умов та стимулів. Ця група потребує цілеспрямованого психолого-педагогічного супроводу для актуалізації внутрішніх ресурсів.

Суттєвим є низький рівень розвитку особистісного потенціалу – 15,8 %. Студентам цього рівня характерні такі ознаки як переважання зовнішньої мотивації; формальне ставлення до професійної підготовки; низький рівень самостійності та рефлексії; стереотипність мислення, пасивність у саморозвитку.

Отримані результати свідчать, що більшість майбутніх викладачів (63,1 %) мають достатній рівень розвитку особистісного потенціалу, що створює сприятливі передумови для формування автономної, відповідальної та професійно зрілої особистості. Водночас наявність значної частки студентів із середнім і низьким рівнями підтверджує необхідність цілеспрямованого педагогічного впливу в процесі професійної підготовки у ЗВО.

2.2. Навчально-методичне забезпечення вибіркового освітнього компонента «Особистісний потенціал викладача»

Незважаючи на те, що результати проведеного дослідження свідчать про наявність достатнього рівня розвитку особистісного потенціалу у більшості студентів (63,1%), доцільно наголосити, що особистісний потенціал не є сталим або завершеним утворенням. Він має динамічний, відкритий до змін характер і може як розвиватися, так і знижуватися залежно від умов професійної підготовки, рівня внутрішньої мотивації та активності самого суб'єкта.

З огляду на це, актуалізується потреба у цілеспрямованому педагогічному супроводі процесу розвитку особистісного потенціалу майбутніх викладачів у закладах вищої освіти. Саме з цією метою, задля підвищення якості їхньої професійної підготовки та створення умов для особистісного і професійного самозростання, нами розроблено силабус вибіркового освітнього компонента (ВОК) «Особистісний потенціал викладача» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Запровадження зазначеного освітнього компонента спрямоване на поглиблення усвідомлення студентами власних ресурсів, формування автономності, відповідальності, здатності до саморефлексії, саморегуляції та безперервного професійного розвитку, що є необхідними умовами становлення зрілої особистості сучасного викладача.

Даний БОК передбачений для вивчення у 3 семестрі та охоплює 4 кредити ЄКТС (120 год), з них 22 аудиторних годин (10 год – лекції, 14 год – практичні, 8 год – консультації, 88 год – самостійна робота).

Розробка силабуса вибіркового освітнього компонента «Особистісний потенціал викладача» для другого (магістерського) рівня вищої освіти ґрунтувалася на чинній нормативно-правовій базі у сфері вищої освіти України та сучасних концептуальних засадах підготовки педагогічних кадрів. Нормативним підґрунтям розробки силабуса слугували:

Закон України «Про освіту» [15], який визначає освіту як пріоритетну сферу розвитку особистості, суспільства і держави та акцентує увагу на формуванні здатності особистості до саморозвитку, самореалізації, відповідальності й навчання впродовж життя.

Закон України «Про вищу освіту» [14], що регламентує компетентнісний підхід до підготовки здобувачів вищої освіти, орієнтацію освітнього процесу на формування інтегральних, загальних і фахових компетентностей, а також розвиток особистісного потенціалу майбутніх фахівців.

Національна рамка кваліфікацій [30], відповідно до якої другий (магістерський) рівень вищої освіти передбачає сформованість здатності до самостійного розв'язання складних професійних і життєвих завдань, прийняття відповідальних рішень, саморефлексії та професійного самовдосконалення.

Стандарти вищої освіти за відповідними спеціальностями, які визначають перелік загальних і професійних компетентностей майбутніх викладачів, зокрема здатність до педагогічної рефлексії, саморегуляції, творчості, комунікації та професійної мобільності.

Концепція розвитку педагогічної освіти [20], що акцентує увагу на особистісно орієнтованій, гуманістичній та суб'єктній парадигмах підготовки педагогів, розвитку їхнього особистісного і професійного потенціалу.

Професійний стандарт викладача закладу вищої освіти [37], який визначає вимоги до професійної діяльності, компетентностей, трудових

функцій та результатів праці науково-педагогічних працівників, став одним із базових нормативних орієнтирів під час розроблення силабуса вибіркового освітнього компонента «Особистісний потенціал викладача». У цьому стандарті акцентовано увагу на необхідності сформованості у викладача здатності до саморозвитку, саморегуляції, професійної рефлексії, відповідальності, педагогічної етики, ефективної комунікації та готовності до постійного професійного вдосконалення, що безпосередньо пов'язано з розвитком його особистісного потенціалу.

Положення про організацію освітнього процесу на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях вищої освіти у Волинському національному університеті імені Лесі Українки [34], яке визначає загальні засади побудови освітніх програм, принципи організації навчання, форми та методи освітньої діяльності, вимоги до змісту, структури та результатів навчання, а також орієнтацію освітнього процесу на особистісно орієнтований, компетентнісний і діяльнісний підходи, що забезпечують умови для розвитку особистісного потенціалу здобувачів вищої освіти та їх професійного саморозвитку.

Внутрішні нормативні документи ЗВО зокрема:

Пояснювальна записка до складання силабуса освітнього компонента [36] (сформовано на основі рекомендацій Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти), яка розроблена на основі методичних рекомендацій Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти та визначає загальні підходи до структури, змісту й логіки побудови силабуса як ключового інструменту організації освітнього процесу. Вона спрямована на забезпечення прозорості, зрозумілості та студентоцентрованості навчання, а також на узгодження цілей освітнього компонента з результатами навчання освітньої програми.

Зазначена пояснювальна записка регламентує вимоги до формулювання мети та завдань освітнього компонента, визначення програмних результатів навчання, які забезпечуються в межах його вивчення, логіки структурування

змістових модулів, видів навчальної діяльності здобувачів вищої освіти, форм і методів навчання, а також критеріїв і процедур оцінювання навчальних досягнень.

Особливу увагу в пояснювальній записці приділено реалізації принципів академічної доброчесності, інклюзивності, партнерської взаємодії між викладачем і студентом, а також формуванню відповідальності здобувачів вищої освіти за власну освітню траєкторію. Документ орієнтує розробників силабусів на забезпечення логічної цілісності освітнього компонента, його відповідності сучасним науковим підходам і потребам професійної підготовки майбутніх фахівців.

Зразок *силабусу вибіркового освітнього компонента* [17], який використовується як нормативно-методичний орієнтир для проєктування структури, змісту та логіки викладання освітнього компонента, визначення форм і методів навчання, самостійної роботи здобувачів, а також системи поточного й підсумкового оцінювання. Він забезпечує єдність підходів до розроблення силабусів і сприяє реалізації принципів якості, гнучкості та академічної свободи в освітньому процесі.

Таким чином, силабус вибіркового освітнього компонента «Особистісний потенціал викладача» розроблено з урахуванням вимог державної освітньої політики, сучасних стандартів вищої освіти та потреб професійної підготовки майбутніх викладачів, що забезпечує його наукову обґрунтованість, актуальність і практичну значущість.

Представимо фрагмент силабусу вибіркового освітнього компонента «Особистісний потенціал викладача».

Опис освітнього компонента

1. Освітній компонент «Особистісний потенціал викладача» належить до циклу вибірових освітніх компонентів професійної підготовки магістра, вивчається в третьому семестрі, формою контролю є залік. На вивчення освітнього копонента відведено 4 кредити (120 годин), у тому числі:

10 годин лекційних, 14 год. практичних, 8 год. консультації та 88 год. самостійної роботи.

Вивчення освітнього компонента «Особистісний потенціал викладача» сприятиме підвищенню рівня професійної компетентності майбутніх викладачів, формуванню їх готовності свідомо, відповідально та майстерно здійснювати педагогічну діяльність у закладах вищої освіти. Освітній компонент забезпечує оволодіння сучасними теоретичними й прикладними знаннями щодо розвитку особистісних ресурсів викладача, саморегуляції, професійної стійкості, рефлексії та творчого самовираження.

Вивчення курсу сприятиме розвитку здатності до самопізнання, самовдосконалення й професійної самореалізації, формуванню гуманістичних цінностей і зрілої педагогічної позиції, а також створить підґрунтя для подальшого професійного зростання викладача в умовах динамічних змін освітнього середовища та модернізації системи вищої освіти.

2. Пререквізити: знання та розуміння загальних засад педагогіки та психології

Постреквізити: -

Мета освітнього компонента – формування системи наукових знань про сутність, структуру та механізми розвитку особистісного потенціалу викладача закладу вищої освіти, а також розвиток умінь і навичок його усвідомленого формування, саморегуляції та реалізації у професійно-педагогічній діяльності.

Завданнями освітнього компонента є:

1. Розкрити сутність, структуру та зміст особистісного потенціалу викладача як інтегральної характеристики професійної зрілості та педагогічної майстерності.
2. Сформуванню у здобувачів освіти уявлення про психологічні, аксіологічні та діяльнісні основи розвитку особистісного потенціалу викладача у процесі професійної підготовки та подальшої педагогічної діяльності.

3. Розвинути здатність до самопізнання, рефлексії та саморегуляції, усвідомлення власних ресурсів, можливостей і зон професійного зростання.
4. Сприяти формуванню автономності, відповідальності та внутрішньої мотивації як ключових чинників професійної самодетермінації викладача.
5. Ознайомити здобувачів із сучасними підходами, методами та технологіями розвитку особистісного потенціалу у вищій школі.
6. Розвинути навички конструктивної взаємодії, емпатії, толерантності та педагогічного партнерства у професійній діяльності викладача.

Освітній компонент спрямований на формування у здобувачів вищої освіти:

Загальних компетентностей: здатності до самопізнання, саморефлексії та критичного мислення; уміння працювати в умовах невизначеності та змін; здатності до відповідального прийняття рішень; навичок ефективної міжособистісної взаємодії та комунікації; здатності до безперервного навчання та саморозвитку.

Фахових (професійних) компетентностей: здатності усвідомлювати та розвивати власний особистісний потенціал як ресурс педагогічної діяльності; уміння здійснювати саморегуляцію професійної поведінки та емоційних станів; здатності формувати та реалізовувати конструктивні копінг-стратегії у професійній діяльності; готовності до педагогічної творчості, інноваційної діяльності та самодетермінації; здатності до формування зрілої професійної позиції викладача.

Після завершення вивчення освітнього компонента здобувач вищої освіти володітиме такими результатами навчання:

Знати та розуміти сутність, структуру та функції особистісного потенціалу викладача у контексті професійної діяльності.

Аналізувати власні особистісні ресурси, рівень їх розвитку та можливості професійної самореалізації.

Оцінювати вплив мотиваційних, ціннісних і смисложиттєвих орієнтацій на професійну діяльність викладача.

Застосовувати навички саморегуляції, рефлексії та емоційної стійкості у професійно значущих ситуаціях.

Проектувати індивідуальну траєкторію професійного та особистісного розвитку.

Демонструвати готовність до відповідальної, автономної та етично виваженої педагогічної діяльності.

Soft skills: вміння налагоджувати міжособистісні контакти; вміння працювати в команді; креативність; вміння прогнозувати, гнучкість, швидка адаптація до змін та ін.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ:

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації: словесні: лекція із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація, платформа Zoom, MOODLE, вебсервіс Google Classroom), пояснення, розповідь, бесіда; наочні: спостереження, ілюстрація, демонстрація; практичні: вправи.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота здобувачів освіти: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проєктів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо), ретроспективний метод.

4. Структура освітнього компонента

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Сам. роб.	Конс.	Форма контролю ¹ / Бали
Змістовий модуль 1. Теоретико-практичні засади особистісного потенціалу викладача						
Тема 1. Особистісний потенціал як наукова категорія Поняття «потенціал» у психолого-педагогічній науці. Особистісний потенціал: сутність, ознаки, міждисциплінарні підходи.	17	2	2	12	1	ДС, ДБ/10
Тема 2. Структура та компоненти особистісного потенціалу викладача Особистісний, професійний, соціально-психологічний, аксіологічний та психофізіологічний компоненти.	17	2	2	12	1	РМГ/10
Тема 3. Особистісна зрілість і самодетермінація викладача Автономія, відповідальність, внутрішня мотивація, життєва позиція викладача.	17	2	2	12	1	ДС/10
Тема 4. Рефлексія та саморегуляція як механізми розвитку особистісного потенціалу Рефлексивні процеси, самосвідомість, емоційна регуляція, професійна ідентичність.	18	2	2	13	1	РЗ/К/10
Тема 5. Життєстійкість і копінг-стратегії у професійній діяльності викладача Стресостійкість, подолання труднощів, адаптивні та дезадаптивні стратегії поведінки.	18	2	2	13	1	ДС, ДБ/10
Тема 6. Ціннісні та духовні засади особистісного потенціалу викладача Професійні цінності, педагогічна етика, духовний розвиток, гуманістична спрямованість діяльності.	18	2	2	13	1	ДС, ДБ/10
Тема 7. Самопроектування професійного розвитку викладача Побудова індивідуальної траєкторії професійного зростання, самоактуалізація, безперервний розвиток.	19	2	2	13	1	ДС, ДБ/10
Разом за модулем 1	64	10	14	88	8	70
Види підсумкових робіт						Бал
Контрольна робота						30/тести
КР1						30

ІНДЗ (за наявності)						-
Інше (вказати)						-
Всього годин/ Балів	120	10	14	88	8	100

Примітки: ^{1/} Форма контролю: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач/кейсів, РМГ – робота в малих групах, МКР/КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, тощо.

5. Завдання для самостійного опрацювання

Тема 1. Особистісний потенціал як наукова категорія в психолого-педагогічних дослідженнях

1. Проаналізувати 3–4 наукові джерела, у яких подано різні підходи до визначення особистісного потенціалу.
2. Скласти порівняльну таблицю наукових підходів до розуміння особистісного потенціалу.
3. Підготувати коротке есе (1–2 стор.) на тему: «Особистісний потенціал як ресурс професійного зростання викладача».

Тема 2. Структура та складові особистісного потенціалу викладача

1. Скласти структурно-логічну схему складових особистісного потенціалу викладача.
2. Проаналізувати власні сили та зони розвитку особистісного потенціалу (самоаналіз).
3. Написати рефлексивний звіт: «Які складові особистісного потенціалу є визначальними для сучасного викладача?».

Тема 3. Особистісна зрілість і самодетермінація як основа розвитку особистісного потенціалу

1. Опрацювати наукові джерела з проблеми особистісної зрілості та самодетермінації.
2. Підготувати аналітичну довідку: «Самодетермінація викладача в умовах освітніх змін».
3. Виконати самооцінку рівня особистісної зрілості за запропонованими критеріями.

Тема 4. Мотивація професійного розвитку та самовдосконалення викладача

1. Проаналізувати чинники, що впливають на мотивацію професійного розвитку викладача.
2. Скласти індивідуальну програму професійного самовдосконалення.
3. Написати есе: «Внутрішня мотивація як рушій розвитку особистісного потенціалу викладача».

Тема 5. Рефлексія, емоційний інтелект і емпатія в структурі особистісного потенціалу викладача

1. Опрацювати літературу з проблеми рефлексії та емоційного інтелекту.
2. Проаналізувати педагогічні ситуації з позицій емпатійної взаємодії.
3. Підготувати рефлексивний щоденник (2–3 записи) щодо власного педагогічного досвіду або навчальної практики.

Тема 6. Творчий потенціал викладача та його розвиток у професійній діяльності

1. Проаналізувати приклади педагогічних інновацій у вищій освіті.
2. Розробити власну ідею освітнього або методичного інноваційного продукту.
3. Підготувати презентацію: «Творчий викладач у сучасному освітньому просторі».

Тема 7. Формування та розвиток особистісного потенціалу майбутнього викладача у процесі професійної підготовки

1. Проаналізувати можливості освітнього середовища ЗВО для розвитку особистісного потенціалу.
2. Скласти індивідуальну траєкторію професійного та особистісного розвитку майбутнього викладача.
3. Підготувати підсумкове есе: «Мій особистісний потенціал як основа професійного успіху викладача».

IV. Політика оцінювання

Оцінювання знань здобувачів освіти ОК «Особистісний потенціал викладача» здійснюється на основі результатів поточного і підсумкового модульного контролю знань згідно «Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки» від 26.06.2025 р. Завдання поточного контролю – перевірка навчальних досягнень здобувачів освіти. Завдання підсумкового контролю – перевірка розуміння і засвоєння здобувачами освіти програмового матеріалу загалом, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання засвоєних знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми ОК тощо. Оцінювання здійснюється за 100-бальною шкалою.

Формою контролю вивчення ОК «Особистісний потенціал викладача» є залік. Максимальна кількість балів за поточний контроль з освітнього компонента – 100 балів. Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має за мету перевірку рівня підготовленості здобувачів освіти до виконання конкретної роботи. Поточний контроль реалізується в різних формах, зокрема опитування, робота в малих групах, індивідуальна робота здобувачів освіти, виступи на практичних заняттях, участь у дискусіях та дебатах, експрес-контроль, перевірка результатів виконання різноманітних індивідуальних науково-дослідних завдань, контроль засвоєння того навчального матеріалу, який заплановано на самостійне опрацювання здобувачем, тощо. Максимальний бал за кожну з форм роботи визначено у таблиці 2 силабуса освітнього компонента. Результат самостійної роботи здобувачів освіти оцінюється на практичних заняттях із відповідної теми. Оцінювання тем для самостійної роботи, які виносяться на самостійне опрацювання здобувачами освіти і не розглядаються під час аудиторних занять, контролюються під час підсумкового модульного контролю підсумкового контролю.

Згідно із Силабусом ОК здобувачам освіти, які брали участь у роботі конференцій, підготовці наукових публікацій, в олімпіадах, конкурсах студентських наукових робіт, спортивних змаганнях, мистецьких конкурсах

тощо й досягли значних результатів, може бути присуджено додаткові (бонусні) бали, які зараховуються як результати поточного контролю з відповідного ОК. Систему бонусних балів погоджує науково-методична комісія факультету. При цьому загальна кількість балів за поточну роботу, у випадку ОК, де передбачено залік, не може перевищувати, як правило, 100 балів.

Результати поточного контролю знань здобувачів освіти вносяться до електронного журналу успішності і сумуються під час виставлення підсумкового бала з ОК.

Оцінювання знань здобувачів освіти здійснюється під час поточного контролю за результатами виконання тих видів робіт, які визначені силабусом ОК (оцінювання за шкалою від 0 до 100).

У випадку, якщо здобувач освіти не відвідував окремі аудиторні заняття (з поважних причин), він має право відпрацювати пропущені заняття на консультаціях за графіком, затвердженим на засіданні кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи та добрати ту кількість балів, яку було визначено на пропущені теми. У дату складання заліку викладач записує у відомість суму поточних балів, які здобувач освіти набрав під час поточної роботи (шкала від 0 до 100 балів).

У випадку, якщо здобувач освіти протягом поточної роботи набрав менше як 60 балів, він складає залік під час ліквідації академічної заборгованості. У цьому випадку бали, набрані під час поточного оцінювання анулюються. Максимальна кількість балів на залік під час ліквідації академічної заборгованості, як правило, 100.

У день складання заліку за основною сесією заборонено проводити додаткові опитування здобувача освіти, а також здобувач освіти не має права доздавати будь-який вид робіт, передбачений силабусом освітнього компоненту.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. У випадку, якщо здобувач освіти не відвідував окремі аудиторні заняття (з поважних причин),

на консультаціях він має право відпрацювати пропущені заняття та добрати ту кількість балів, яку було визначено на пропущені теми. У дату складання заліку викладач записує у відомість суму поточних балів, які здобувач освіти набрав під час поточної роботи (шкала від 0 до 100 балів).

У випадку, якщо здобувач освіти протягом поточної роботи набрав менше як 60 балів, він складає залік під час ліквідації академічної заборгованості. У цьому випадку бали, набрані під час поточного оцінювання анулюються. Максимальна кількість балів на залік під час ліквідації академічної заборгованості, як правило, 100.

Повторне складання заліків, екзаменів допускається не більше як два рази з кожного ОК: один раз – викладачеві, другий – комісії, яку створює декан факультету.

Політика щодо академічної доброчесності. Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної освітньої (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації».

Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі здобувача освіти є підставою для її незарахування, незалежно від масштабу плагіату чи обману. Списування під час контрольних та самостійних робіт, іспиту заборонені (зокрема, з використанням мобільних девайсів). Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються.

Основні види відповідальності здобувачів освіти за порушення академічної доброчесності (ч.6 статті 42 Закону України «Про освіту»): повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); відрахування з університету; позбавлення академічної стипендії; позбавлення наданих університетом пільг з оплати навчання.

У випадку таких подій – реагування відповідно до Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Політика щодо відвідування. Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, працевлаштування, участь у програмі академічної мобільності, здобуття освіти за іншою спеціальністю (освітньою програмою), навчання за програмою «Подвійний диплом», тривале відрядження за основним місцем роботи, станом здоров'я, перебування у відпустці в зв'язку з вагітністю та пологами або для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, наявність статусу особи з особливими освітніми потребами) навчання може відбуватись за індивідуальним графіком (див. Положення про організацію освітнього процесу здобувачів освіти за індивідуальним графіком навчання у Волинському національному університеті імені Лесі Українки).

Підготовка здобувачів вищої освіти за дуальною формою здобуття освіти у ВНУ імені Лесі Українки здійснюється відповідно до Положення про підготовку здобувачів за дуальною формою здобуття освіти у Волинському національному університеті імені Лесі Українки від 29.08.2025р. Години, форма навчання та особливості організації освітнього процесу визначаються на семестр (поточний навчальний рік) та відображаються в індивідуальних графіках навчання здобувачів освіти та програмі навчання.

В процесі вивчення ОК під час проведення занять можуть використовуватись технології дистанційного навчання через мережу «Інтернет» в умовах карантинних обмежень, воєнного стану; навчанні здобувачів освіти під час хвороби; участі у дистанційних олімпіадах, конкурсах; отриманні консультацій тощо (див. Положення про дистанційне

навчання у Волинському національному університеті імені Лесі Українки). Навчання осіб із особливими потребами передбачає залучення додаткових технологій дистанційного навчання під час здійснення всіх видів підготовки, включаючи професійно-практичну, з урахуванням особливостей розвитку здобувачів освіти. Під час організації освітнього процесу в Університеті технології дистанційного навчання можуть використовуватись при проведенні навчальних занять, контрольних заходів, а також при забезпеченні самостійної роботи.

Визнання результатів навчання, отриманих здобувачами вищої освіти у неформальній та/або інформальній освіті, здійснюється на добровільній основі та передбачає підтвердження того, що здобувач досяг результатів навчання, передбачених ОПП, за якою він навчається. Визнанню можуть підлягати такі результати навчання, отримані в неформальній освіті, які за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як освітньому компоненту в цілому, так і його окремому розділу, темі (темам), індивідуальному завданню, курсовій роботі (проєкту), контрольній роботі тощо, які передбачені програмою (силабусом) освітнього компонента (Положення про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у ВНУ імені Лесі Українки).

Здобувачі вищої освіти можуть долучатися до оновлення змісту ОК шляхом подання пропозицій викладачу. Електронна адреса викладача для таких пропозицій: belkina-kovalchuk.olen@vnu.edu.ua

V. Підсумковий контроль

Формою підсумкового контролю є залік, що полягає в оцінці знань здобувачів освіти під час поточного контролю за результатами виконання тих видів робіт, які передбачені силябусом освітнього компонента в діапазоні від 0 до 100 балів. Мінімальна позитивна кількість балів – 60.

Здобувач освіти може додатково скласти на консультаціях із викладачем ті теми, які він пропустив протягом семестру (з поважних причин), таким чином покращивши свій результат рівно на ту суму балів, яку було виділено

на пропущені теми. У дату складання заліку викладач записує у відомість суму поточних балів, які здобувач освіти набрав під час поточної роботи (шкала від 0 до 100 балів).

У випадку, якщо здобувач освіти набрав менше ніж 60 балів, він складає залік під час ліквідації академічної заборгованості. У цьому випадку бали, набрані під час поточного оцінювання, анулюються. Максимальна кількість балів під час ліквідації академічної заборгованості з заліку, як правило, – 100. На ліквідацію академічної заборгованості (складання заліку) виносяться тестові завдання та практичні вправи, які складаються відповідно до питань, винесених на залік.

Орієнтовні питання до заліку

1. Поняття особистісного потенціалу в сучасній психолого-педагогічній науці.
2. Особистісний потенціал як динамічне та інтегративне утворення.
3. Структура особистісного потенціалу викладача закладу вищої освіти.
4. Особистісний потенціал і професійна зрілість викладача.
5. Роль самосвідомості у формуванні особистісного потенціалу викладача.
6. Самодетермінація та внутрішня мотивація як чинники розвитку особистісного потенціалу.
7. Професійні цінності викладача як основа особистісного потенціалу.
8. Аксиологічний компонент особистісного потенціалу викладача.
9. Суб'єктність викладача у професійній діяльності.
10. Особистісний потенціал і педагогічна діяльність: діяльнісний підхід.
11. Рефлексія як механізм розвитку особистісного потенціалу викладача.
12. Саморегуляція та самоконтроль у професійній діяльності викладача.
13. Емоційна компетентність як складова особистісного потенціалу.

14. Емпатія та децентрація у професійній взаємодії викладача зі здобувачами освіти.

15. Психологічна стійкість і життєстійкість викладача в умовах професійних викликів.

16. Творчий потенціал викладача та його роль у педагогічній діяльності.

17. Креативність як ресурс особистісного й професійного розвитку викладача.

18. Інноваційна діяльність як форма реалізації особистісного потенціалу.

19. Толерантність до невизначеності у професійній діяльності викладача.

20. Професійне самовдосконалення як стратегія розвитку особистісного потенціалу.

21. Освітнє середовище закладу вищої освіти як чинник формування особистісного потенціалу викладача.

22. Роль академічної свободи та відповідальності у розвитку особистісного потенціалу.

23. Етичні засади професійної діяльності викладача та їх вплив на особистісний потенціал.

24. Профілактика професійного вигорання викладача через розвиток особистісного потенціалу.

25. Самоактуалізація викладача в педагогічній діяльності.

26. Методи та засоби розвитку особистісного потенціалу викладача у процесі професійної підготовки.

27. Самоосвітня діяльність як умова зростання особистісного потенціалу.

28. Індивідуальна траєкторія професійного розвитку викладача.

29. Особистісний потенціал викладача як чинник якості вищої освіти.

30. Перспективи розвитку особистісного потенціалу майбутніх викладачів у сучасній вищій школі.

VI. Шкала оцінювання

Робота на практичному занятті комплексно оцінюється науково-педагогічним працівником, враховуючі такі критерії: правильність одержаних відповідей; повнота та логічність відповіді; наявність висновків та ілюстративних прикладів.

Результат самостійної роботи здобувачів вищої освіти (завдання для самостійного опрацювання) оцінюються під час практичних занять із відповідної теми і є складовою частиною загальної кількості балів за практичне заняття.

Оцінювання тем для самостійної роботи, які виносяться на самостійне опрацювання здобувачами освіти і не розглядаються під час аудиторних занять, контролюються під час підсумкового модульного контролю, підсумкового контролю.

Критерії оцінювання під час аудиторних занять

9–10 балів - надається здобувачеві вищої освіти, який ґрунтовно та системно засвоїв навчальний матеріал з відповідної теми, демонструє вільне й самостійне володіння теоретичними положеннями, логічно та аргументовано їх викладає. Студент глибоко аналізує теоретичні питання й практичні завдання, у тому числі результати самостійної роботи, активно використовує обов'язкові та додаткові джерела, коректно застосовує наукову термінологію. Завдання розв'язує як традиційними, так і оригінальними способами, обґрунтовує власну позицію, робить узагальнення та виважені висновки, особисто презентує результати виконаних завдань на практичному занятті.

7–8 балів - отримує здобувач, який у цілому опанував навчальний матеріал за темою, послідовно та аргументовано його викладає, розкриває основний зміст теоретичних питань і практичних завдань, зокрема самостійної роботи. У процесі відповіді використовує переважно обов'язкову літературу, коректно застосовує наукові поняття, виконує завдання стандартними

способами. Водночас окремі положення висвітлюються недостатньо глибоко, можливі незначні неточності або окремі помилки, що не впливають суттєво на загальний рівень відповіді.

5–6 балів - отримує здобувач вищої освіти, який відтворює основний зміст навчального матеріалу, володіє базовими знаннями з теми, але подає їх фрагментарно. Виявляє розуміння окремих понять і положень, однак не здатний до розгорнутого аналізу та глибокого обґрунтування відповідей.

3–4 бали - отримує здобувач вищої освіти, який характеризується поверховим засвоєнням матеріалу, відсутністю логічного аналізу й аргументації. Здобувач не орієнтується в теоретичних положеннях теми, не використовує навчальну літературу, допускає істотні помилки та неточності у відповідях.

1–2 бали - виставляється здобувачеві вищої освіти, який не володіє змістом навчального матеріалу, не розуміє теоретичних питань і практичних завдань, не здатний їх відтворити. Водночас студент присутній на занятті та формально залучений до інтерактивної взаємодії.

Шкала оцінювання знань здобувачів освіти з освітніх компонентів, де формою контролю є залік

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
90–100	Зараховано
82–89	
75–81	
67–74	
60–66	
1–59	Незараховано (необхідне перескладання)

Отже, силабус сибіркового освітнього компонента «Особистісний потенціал викладача» забезпечує інтеграцію теоретичних знань і практичних умінь, орієнтуючи здобувачів освіти не лише на засвоєння наукових підходів

до розуміння особистісного потенціалу, а й на їх застосування у власній професійній та життєвій траєкторії. Запропонований зміст освітнього компонента сприяє розвитку рефлексивності, мотивації до безперервного професійного зростання, формуванню ціннісних орієнтацій, емоційної стійкості та здатності ефективно діяти в умовах змін і невизначеності.

Особливістю силабусу є його практична спрямованість: завдання для самостійної роботи, критерії оцінювання та результати навчання орієнтовані на активну позицію здобувачів освіти, їх суб'єктність і відповідальність за власний розвиток. Це створює передумови для підвищення якості професійної підготовки майбутніх викладачів та відповідає компетентнісному, особистісно орієнтованому й діяльнісному підходам в освіті.

Отже, силабус освітнього компонента «Особистісний потенціал викладача» може бути ефективним інструментом формування особистісної та професійної зрілості майбутніх викладачів і доцільний для впровадження в освітній процес другого (магістерського) рівня вищої освіти.

ВИСНОВКИ

У результаті аналізу психолого-педагогічних джерел встановлено, що особистісний потенціал є складним, багатовимірним і динамічним утворенням, яке відображає сукупність внутрішніх можливостей, ресурсів і смислових орієнтирів особистості, що забезпечують її здатність до саморозвитку, саморегуляції та ефективної професійної діяльності. На відміну від окремих здібностей або навичок, особистісний потенціал має системний характер і формується у процесі життєдіяльності, освіти та професійного становлення людини.

З'ясовано, що в науковому дискурсі відсутнє єдине універсальне тлумачення цього поняття, що зумовлено його міждисциплінарною природою. Водночас більшість дослідників сходяться на думці, що особистісний потенціал виявляється через активність суб'єкта, його здатність до усвідомленого вибору, відповідальності, збереження смислової цілісності та конструктивної взаємодії з соціальним середовищем, зокрема в умовах невизначеності та підвищених вимог.

У процесі дослідження визначено, що структура особистісного потенціалу охоплює взаємопов'язані мотиваційно-ціннісний, когнітивний, емоційно-вольовий, комунікативний, креативно-діяльнісний, духовно-смисловий і психофізіологічний компоненти. Їхня цілісність і узгодженість забезпечують професійну зрілість, життєстійкість, готовність до інноваційної діяльності та здатність до безперервного самовдосконалення майбутнього викладача.

Особистісний потенціал виступає фундаментальною передумовою ефективного професійного становлення майбутніх викладачів, визначаючи не лише рівень їхньої фахової компетентності, а й здатність до автономної, відповідальної та гуманістично зорієнтованої педагогічної діяльності. Це обґрунтовує доцільність цілеспрямованого розвитку особистісного потенціалу в системі магістерської підготовки як одного з ключових завдань сучасної вищої освіти.

У ході теоретичного аналізу встановлено, що розвиток особистісного потенціалу майбутніх викладачів у закладах вищої освіти є цілеспрямованим, поетапним і багатофакторним процесом, який відбувається у взаємодії зовнішніх освітніх умов та внутрішньої активності здобувача освіти. Цей процес не зводиться лише до засвоєння професійних знань і методик навчання, а передбачає становлення автономної, відповідальної та рефлексивної особистості, здатної до саморозвитку й усвідомленої педагогічної діяльності.

З'ясовано, що визначальну роль у розвитку особистісного потенціалу відіграє освітнє середовище закладу вищої освіти, яке за умови психологічної безпеки, підтримки, відкритості та партнерської взаємодії створює можливості для самовираження, формування професійних цінностей і набуття досвіду суб'єктної поведінки. Важливим чинником є також академічна група як мікросоціум, у межах якого відбувається засвоєння норм педагогічної культури, розвиток відповідальності, комунікативних умінь і соціальної зрілості.

Обґрунтовано, що ключовим механізмом розвитку особистісного потенціалу майбутнього викладача виступає внутрішня суб'єктна активність, яка виявляється у здатності до самодетермінації, рефлексії, усвідомленого вибору цілей і стратегій професійного зростання. Саме суб'єктність забезпечує перехід від адаптаційного рівня професійного становлення до рівня саморозвитку, коли студент не лише пристосовується до вимог професії, а активно конструює власну траєкторію особистісного й професійного розвитку.

Встановлено, що розвиток особистісного потенціалу майбутніх викладачів тісно пов'язаний із формуванням ціннісних орієнтацій, життєвих смислів, професійної мотивації, здатності до саморегуляції та життєстійкості. Особливої значущості ці характеристики набувають в умовах невизначеності, інтенсивних змін освітнього простору та зростання емоційного навантаження на педагогів.

Розвиток особистісного потенціалу майбутніх викладачів у закладах вищої освіти слід розглядати як інтегрований процес особистісного й професійного становлення, що потребує створення відповідних педагогічних умов, активізації суб'єктної позиції студентів і цілеспрямованого включення їх у діяльність, орієнтовану на самопізнання, самовдосконалення та відповідальне професійне самовизначення.

У процесі емпіричного дослідження рівня розвитку особистісного потенціалу здобувачів освіти встановлено, що його сформованість має неоднорідний характер і відрізняється за окремими структурними компонентами.

З метою визначення рівня розвитку особистісного потенціалу майбутніх викладачів нами було проведене дослідження, в ході якого був використаний такий інструментарій: методика “Мотивація навчання у вузі”, Тест “Ваш творчий потенціал” (за Л. Подоляк), Анкета «Визначення рівня знань про соціальну відповідальність».

Отримані результати свідчать, що більшість майбутніх викладачів (63,1 %) мають достатній рівень розвитку особистісного потенціалу, що створює сприятливі передумови для формування автономної, відповідальної та професійно зрілої особистості. Водночас наявність значної частки студентів із середнім і низьким рівнями підтверджує необхідність цілеспрямованого педагогічного впливу в процесі професійної підготовки у ЗВО.

Результати дослідження дають підстави стверджувати, що рівень розвитку особистісного потенціалу здобувачів освіти загалом відповідає вимогам магістерської підготовки, проте потребує подальшого системного розвитку, особливо в аспекті формування рефлексивності, життєстійкості, автономності та здатності до усвідомленої професійної самореалізації. Це обґрунтовує доцільність упровадження спеціально організованих освітніх компонентів і методів, спрямованих на цілеспрямований розвиток особистісного потенціалу майбутніх викладачів.

Нами розроблено та науково обґрунтовано силабус вибіркового освітнього компонента «Особистісний потенціал викладача» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. Зміст і структура силабусу вибудовані з урахуванням сучасних вимог до професійної підготовки викладача, положень компетентнісного, особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів, а також результатів теоретичного й емпіричного дослідження особистісного потенціалу майбутніх педагогів.

Розроблений освітній компонент спрямований на формування у здобувачів освіти цілісного уявлення про сутність, структуру та механізми розвитку особистісного потенціалу викладача, а також на розвиток ключових особистісних якостей, необхідних для ефективної педагогічної діяльності: саморефлексії, самоідентифікації, життєстійкості, емоційної саморегуляції, комунікативної компетентності та готовності до професійного самовдосконалення.

У силабусі логічно поєднано теоретичні й практичні модулі, що забезпечують поступовий перехід від усвідомлення власних особистісних ресурсів до формування навичок їх цілеспрямованого розвитку та практичного застосування у професійній діяльності. Значну увагу приділено активним і рефлексивним методам навчання, які сприяють становленню суб'єктної позиції здобувачів освіти та їх залученню до процесу самопізнання і саморозвитку.

Отже, розроблений силабус вибіркового освітнього компонента «Особистісний потенціал викладача» є доцільним, методично обґрунтованим і практично значущим, оскільки створює педагогічні умови для цілеспрямованого розвитку особистісного потенціалу майбутніх викладачів у системі магістерської підготовки та сприяє формуванню автономної, зрілої й відповідальної професійної позиції педагога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова О. Професійне самовдосконалення майбутнього вчителя шляхом розвитку його здібностей та обдарувань. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/12512/1/4.pdf>
2. Бех І. Д. Виховання особистості [Текст] : у 2 кн. К. : Либідь, 2003. Кн. 1. : Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади. 280 с.
3. Беш Л.В., Дмитришин, Б.Я., Беш, О.М. Сучасні можливості підвищення мотивації студентів до навчання. *Львівський клінічний вісник*, 1, 2017, С.60-63. URL : <http://lkv.biz/wp-content/uploads/2017/05/BeshL.-etal.2017.pdf>
4. Білозерська С.І. Особистісна зрілість як умова професійного зростання майбутнього педагога. *Теорія і практика сучасної психології* : Збірник наукових праць. Випуск 5. Том 2. Запоріжжя, 2019. С. 20–25.
5. Білозерська С.І. Особистісний потенціал у структурі особистості викладача. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія. Педагогічна та вікова психологія*. 2021. Том 32 (71) № 1. С. 87-92.
6. Боришевський М. Дорога до себе: від основ суб'єктивності до вершин духовності [Текст] : моногр. / М. Боришевський. К. : Академвидав, 2010. – 416 с.
7. Булах І. С. Психологічні механізми особистісного зростання підлітків [Текст]. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. пр. КПНУ ім. І. Огієнка; ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. 2010. Вип. 8. –С. 113–118.
8. Василенко П. М. Словник-довідник соціального працівника: навч. посіб. Київ : ІПКДСЗУ, 2007. 322 с.
9. Винославська О. В. Психологічні особливості студентської групи [Текст]. *Практична психологія та соціальна робота*. 2005. № 7. С. 65–70.
10. Гуменюк І. А. Особистісний потенціал учителів: психологічні та психотерапевтичні аспекти. *Вчені записки Таврійського національного*

університету імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія. Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 32 (71). № 6. С. 84-90.

11. Джеджера К. В. Духовний розвиток особистості майбутнього фахівця як проблема професійної підготовки [Текст]. Освіта регіону. 2010. № 1. С. 106–113.

12. Загальна психологія: підручник за загальною редакцією Максименка С.Д. 2-ге вид., переробл. і доп. Вінниця: Нова Книга, 2004. С.340-342.

13. Загнибіда Р.П. Особливості професійного самовдосконалення майбутніх менеджерів туризму. *Вісник Луганського національного Університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Частина III.* 2013. №18 (277). С. 39-44.

14. Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

15. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII, зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

16. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України «Актуальні проблеми психології»: У 12-ти т. / За ред. В.О. Моляко. Т 12. Вип. 10. Ч.ІІ. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2010. 460 с.

17. Зразок силабусу вибіркового освітнього компонента. URL: <https://hel1.your-objectstorage.com/vnustorage/s3fs-public/inline-files/2025-zrazok-sylabusu-vybirkovoho-osvitnoho-komponenta.pdf>

18. Ігнатюк О.А. Теоретичні та методичні основи підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення в умовах технічного університету: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня. д-ра пед. наук. спец. 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти». Х., 2010. 44 с.

19. Коберник О. М. Інноваційні технології навчання та виховання [Текст] : навч. посіб. Умань : Жовтий, 2010. 209 с.

20. Концепція розвитку педагогічної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>

21. Корольчук П. Сутність поняття «особистісний потенціал викладача». Педагогіка [Текст] : зб. наук. пр. : матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції науковців, аспірантів та студентів «Актуальні проблеми педагогіки, соціальної роботи та соціального забезпечення» (14 травня 2025 р.) / за ред. В. З. Антонюка, С. Ю. Чернети та ін.. Луцьк, 2025. 188 с. С. 58-60.

22. Кравченко Т. В. Гуманізація вищої освіти як чинник соціального становлення майбутнього вчителя [Текст]. Вісник Глухівського держ. пед. ун-ту. Сер. “Педагогічні науки”. Глухів, 2008. С. 60–64.

23. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості. К.: Видавництво ТОВ «КММ», 2006, 240 с.

24. Максименко С.Д. Загальна психологія. Видання 3-є, перероблене та доповнене. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 272 с.

25. Максимова О.О. Розвиток особистісного потенціалу майбутніх вихователів. *Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя*: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Вінниця, 26-27 листопада 2020 р.). Вінниця: «Твори», 2020. С. 135 – 139.

26. Мешко О. І. Суб’єктність майбутнього вчителя як важлива складова його професійної позиції [Текст]. *Освіта регіону*. 2010. № 3. С. 45–48.

27. Мищинина М. М. Соціально-психологічний образ успішного фахівця як чинник професіоналізації студентської молоді : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / Нац. ун-т «Львівська політехніка». Львів, 2016. 261 с.

28. Міщик Л.І. Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти: Запоріжжя, 1997. 359 с.

29. Мурашко І. В. Розкриття поняття «особистісний потенціал» та його психологічної структури. *Актуальні проблеми психології. Психологічна теорія і технологія навчання*. 2010. Т. 8. Вип. 7. С. 196–205.

30. Національна рамка кваліфікацій : постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>

31. Нікітіна І. В. Мотиваційний тренінг у процесі професійної підготовки фахівців. URL: [file:///D:/User/Downloads/360-Текст%20статті-777-1-10-20200217%20\(2\).pdf](file:///D:/User/Downloads/360-Текст%20статті-777-1-10-20200217%20(2).pdf) (дата звернення 29.01.2021).

32. Особистість у розвитку: психологічна теорія і практика: монографія / за ред. С.Д.Максименка, В.Л.Зливкова, С.Б.Кузікової. Суми: Вид-во Суми ДПУ імені А.С.Макаренка, 2015. С.54-63.

33. Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій: психологічна теорія і практика: монографія / За ред. С. Д. Максименка, С. Б. Кузікової, В. Л. Зливкова. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. 540 с.

34. Положення про організацію освітнього процесу на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях вищої освіти у Волинському національному університеті імені Лесі Українки. URL: https://hel1.your-objectstorage.com/vnustorage/s3fs-public/inline-files/-2025-olozhennya_pro_org_anizatsiyu_navch-pr_otsesu_u_vnu_red_0.pdf

35. Попенко Т.В., Васеньова Ю.О. Проблеми мотивації до навчання в умовах сучасного стану ринку праці. *Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві*. 2015. Вип. 4(11). С. 158-163.

36. Пояснювальна записка до складання силабусу освітнього компонента. URL: https://hel1.your-objectstorage.com/vnustorage/s3fs-public/inline-files/2025_sylabus-polozhennya_red.pdf

37. Про затвердження професійного стандарту «Викладач закладу вищої освіти». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vykladach-zakladu-vyshchoi-osvity1466>

38. Психологічні дослідження творчого потенціалу особистості: монографія / авт. кол., наук., керівник В.О. Моляко. К.: Педагогічна думка, 2008. 208 с.
39. Психологія особистості: Словник-довідник / За ред. П.П. Горностая, Т.М. Титаренко. К.: Рута, 2001. 320 с. Бібліогр.: С. 263-293.
40. Савчин М.В. Духовна парадигма психології : монографія К. : Академвидав, 2013. 252 с.
41. Савчин М.В. Здатності особистості : монографія. Київ : Академія, 2016. 285 с.
42. Сапіга С. В. Розвиток особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях. Київ, 2018. 362 с.
43. Соціальна робота з сім'ями: теорії моделі, ефективні практики: колективна монографія. Волинський національний університет імені Лесі Українки / за загальною редакцією В. Петровича, С. Чернети. Луцьк: ФОП Гадяк Ж.В., друкарня «Волиньполіграф», 2021, 323 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/19749>
44. Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції "Успішність особистості: потенціал та обмеження. 2010. URL.: <http://www.psy-science.com.ua>
45. Ткачишина О. Р. Формування ефективних копінг-стратегій особистості. Шості Геретівські читання: наукові статті, тези доповідей та інші матеріали Всеукр. наук.-практ. конференції (03 червня 2022 р.). Тернопіль : ТОКІППО, 2022. С.311-316.
46. Ткачишина О. Р. Формування конструктивної поведінки особистості в умовах невизначеності. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 33 (72). №2. С. 123-127.
47. Ткачишина О.Р. Особистісний потенціал як основа формування конструктивних копінг-стратегій. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. 2022. Том 33 (72) № 4. С. 50-54.

48. Черезова І. О. Психологія життєвих криз особистості : навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. Бердянськ : БДПУ, 2016. 193 с.

49. Чернета С. Ю., Мороз І. П. Мотивація досягнення успіху в системі підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи. *Актуальні дослідження в соціальній сфері* : матеріали сімнадцятої міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2021 р.) / гол. ред. В. В. Корнєшук. Одеса: ФОП Бондаренко М. О., 2021. 198 с. С. 177-179.

50. Maddi S. Hardiness: An operationalization of existential courage. *Journal of Humanistic Psychology*. 2004. № 44(3). P. 279–298.

Мотивація навчання у вузі

При створенні даної методики автор використовувала ряд інших відомих методик. У ній є три шкали: «придбання знань» (прагнення до придбання знань, допитливість); «оволодіння професією» (прагнення опанувати професійними знаннями і сформувати професійно важливі якості); «отримання диплома» (прагнення придбати диплом при формальному засвоєнні знань, прагнення до пошуку обхідних шляхів при здачі іспитів і заліків). В опитувальник, для маскування, автор методики включила ряд фонових тверджень, які надалі не обробляються. Ряд формулювань відкорегований автором книги без зміни їх сенсу.

Інструкція

Відзначте вашу згоду знаком «+» або незгода - знаком «-» до нижченаведених твердженнями.

Текст опитувальника

1. Краща атмосфера на занятті - атмосфера вільних висловлювань.
2. Зазвичай я працюю з великою напругою.
3. У мене рідко бувають головні болі після пережитих хвилювань і неприємностей.
4. Я самостійно вивчаю ряд предметів, на мою думку, необхідних для моєї майбутньої професії.
5. Яке з притаманних вам якостей ви вище всього цінуєте? Напишіть відповідь поруч.
6. Я вважаю, що життя потрібно присвятити обраній професії.
7. Я відчуваю задоволення від розгляду на занятті важких проблем.
8. Я не бачу сенсу в більшості робіт, які ми робимо у вузі.
9. Велике задоволення мені дає розповідь знайомим про мою майбутню професію.
10. Я вельми середній студент, ніколи не буду ніким хорошим, а тому немає сенсу докладати зусилля, щоб стати краще.
11. Я вважаю, що в наш час не обов'язково мати вищу освіту.
12. Я твердо впевнений у правильності вибору професії.
13. Від яких з притаманних вам якостей ви хотіли б позбутися? Напишіть відповідь поруч.
14. При слушній нагоді я використовую на іспитах підсобні матеріали (конспекти, шпаргалки, записи, формули).
15. Саме чудове час життя - студентські роки.
16. У мене надзвичайно неспокійний і переривчастий сон.
17. Я вважаю, що для повного оволодіння професією всі навчальні дисципліни потрібно вивчати однаково глибоко.
18. При можливості я вчинив би в інший вуз.
19. Я звичайно спочатку беруся за більш легкі завдання, а більш важкі залишаю на кінець.
20. Для мене було важко при виборі професії зупинитися на одній з них.

21. Я можу спокійно спати після будь-яких неприємностей.
22. Я твердо впевнений, що моя професія дасть мені моральне задоволення і матеріальний достаток в житті.
23. Мені здається, що мої друзі здатні вчитися краще, ніж я.
24. Для мене дуже важливо мати диплом про вищу освіту.
25. З деяких практичних міркувань для мене це найзручніший вуз.
26. У мене достатньо сили волі, щоб вчитися без нагадування адміністрації.
27. Життя для мене майже завжди пов'язана з надзвичайним напруженням.
28. Іспити потрібно здавати, витрачаючи мінімум зусиль.
29. Є багато вузів, в яких я міг би вчитися з не меншим інтересом.
30. Яке з притаманних вам якостей найбільше заважає вчитися? Напишіть відповідь поруч.
31. Я дуже захоплюється людиною, але всі мої захоплення так чи інакше пов'язані з майбутньою роботою.
32. Занепокоєння про іспит або роботи, яка не виконано в строк, часто заважає мені спати.
33. Висока зарплата після закінчення вузу для мене не головне.
34. Мені потрібно бути в хорошому настрої, щоб підтримати спільне рішення групи.
35. Я змушений був вступити до вузу, щоб зайняти бажане положення в суспільстві, уникнути служби в армії.
36. Я вчу матеріал, щоб стати професіоналом, а не для іспиту.
37. Мої батьки хороші професіонали, і я хочу бути на них схожим.
38. Для просування по службі мені необхідно мати вищу освіту.
39. Яке з ваших якостей допомагає вам вчитися? Напишіть відповідь поруч.
40. Мені дуже важко змусити себе вивчати як слід дисципліни, прямо не відносяться до моєї майбутньої спеціальності.
41. Мене вельми непокоять можливі невдачі.
42. Краще все я займаюся, коли мене періодично стимулюють, підстобують.
43. Мій вибір даного вузу остаточний.
44. Мої друзі мають вищу освіту, і я не хочу відстати від них.
45. Щоб переконати в чому-небудь групу, мені доводиться самому працювати дуже інтенсивно.
46. У мене зазвичай рівне і гарний настрій.
47. Мене приваблюють зручність, чистота, легкість майбутньої професії.
48. До вступу до вузу я давно цікавився цією професією, багато читав про неї.
49. Професія, яку я отримую, найважливіша і перспективна.
50. Мої знання про цю професію були достатні для впевненого вибору даного вузу.

Обробка результатів. Ключ до опитувальника

Шкала «придбання знань» - за згоду («+») з твердженням по п. 4 проставляється 3,6 бали; за п. 17 - 3,6 бали; за п. 26 - 2,4 бали; за незгоду («-») з твердженням по п. 28 - 1,2 бали; за п. 42 - 1,8 бала. Максимум - 12,6 бала.

Шкала «оволодіння професією» - за згоду за п. 9 - 1 бал; за п. 31 - 2 бали; за п. 33 - 2 бали; за п. 43 - 3 бали; за п. 48 - 1 бал і за п. 49 - 1 бал. Максимум - 10 балів.

Шкала «отримання диплома» - за незгоду по п. 11 - 3,5 бали; за згоду за п. 24 - 2,5 бали; за п. 35 - 1,5 бали; за п. 38 - 1,5 бала і за п. 44 - 1 бал. Максимум - 10 балів.

Питання по пп. 5, 13, 30, 39 є нейтральними до цілей опитувальника і в обробку не включаються.

Висновки

Переважання мотивів по перших двох шкалах свідчить про адекватне виборі студентом професії і задоволеності нею.

Додаток Б

Методика визначення творчої активності

Тест “Ваш творчий потенціал” (за Л. Подоляк)

Хід проведення: виберіть відповідь і позначте її:

1. Чи можна, на Вашу думку, змінити світ на краще?
 - а) так;
 - б) ні, він і так досконалий;
 - в) так, але тільки у деяких аспектах.
2. Чи думаєте Ви також можете брати участь у значному перетворенні світу?
 - а) так, здебільшого;
 - б) ні;
 - в) так, у деяких випадках.
3. Чи вважаєте Ви, що якась із Ваших ідей могла б привести до значного прогресу в тій сфері діяльності, в якій Ви будете працювати?
 - а) так;
 - б) так, за сприятливих умов,
 - в) лише деякою мірою.
4. Чи вважаєте Ви, що в майбутньому будете відігравати настільки важливу роль, що зможете щось принципово змінити?
 - а) так, без сумніву;
 - б) малоймовірно;
 - в) можливо.
5. Наважуючись розпочати яку-небудь справу, чи впевнені Ви у своєму успіху?
 - а) так;
 - б) часто сумніваюсь;
 - в) так, часто.
6. Чи відчуваєте Ви потребу зайнятися проблемою, про яку абсолютно нічого не знаєте?
 - а) так, невідоме приваблює мене;
 - б) невідоме мене не цікавить;
 - в) залежно від теми.
7. Вам доводиться займатися незнайомою справою. Чи маєте Ви бажання домогтися в ній досконалості?
 - а) так;
 - б) буду задоволений тим, що зумію досягнути;
 - в) так, але тільки в тому випадку, коли мені це до вподоби.
8. Коли Ви зазнаєте невдачі, то:
 - а) деякий час чините опір всупереч здоровому глузду;
 - б) вирішуєте махнути рукою на цю витівку, тому що розумієте, що вона нереальна;
 - в) продовжуєте робити свою справу, навіть коли стає очевидно, що перешкоди нездоланні.
9. На вашу, професію треба обирати, виходячи:

- а) зі своїх можливостей, подальших перспектив для себе;
- б) зі стабільності, значущості професії, потреби в ній;
- в) з переваг, що вона забезпечить.

10. Подорожуючи, чи змогли б Ви легко зорієнтуватися в маршруті, яким вже пройшли?

- а) так;
- б) ні, боюся збитися зі шляху;
- в) так, але тільки там, де місцевість мені сподобалася і запам'яталася.

11. Відразу ж після якоїсь розмови чи зможете Ви згадати, про що йшла мова?

- а) так, без сумніву;
- б) усього згадати не зможу;
- в) запам'ятовую тільки те, що мене цікавить.

12. Коли Ви чуєте слово на незнайомій Вам мові, чи можете повторити його по складі без помилки, навіть не знаючи його значення?

- а) так, легко;
- б) так, якщо це слово легко запам'ятати;
- в) повторю, але не зовсім правильно.

13. У вільний час Ви вважаєте за краще:

- а) залишатися наодинці, поміркувати;
- б) знаходитися в компанії;
- в) Вам байдуже, будете Ви один чи в компанії.

14. Коли Ви займаєтеся якоюсь справою, то вирішуєте припинити це заняття тоді, коли:

- а) справа закінчена і здається Вам відмінно виконаною;
- б) Ви більш -менш задоволені;
- в) Вам ще не все вдалося зробити.

15. Коли ви один, то:

- а) любите мріяти про якісь речі, навіть, можливо, абстрактні;
- б) за будь-яку ціну намагаєтеся знайти собі конкретне заняття;
- в) іноді любите помріяти, але про речі, що пов'язані з Вашою роботою.

16. Коли якась ідея захоплює Вас, то Ви станете думати про неї:

- а) незалежно від того, де і з ким Ви знаходитесь;
- б) тільки наодинці із собою;
- в) тільки там, де буде не занадто галасливо.

17. Коли Ви відстоюєте якусь ідею, то:

- а) можете відмовитися від неї, якщо вислухаєте переконливі аргументи опонентів;
- б) залишитеся при своїй думці, які б аргументи не вислухали;
- в) зміните свою думку, якщо опір виявиться занадто сильним.

Тест на визначення рівня відповідальності

1. Викладач доручив тобі підготувати доповідь на конференцію, ти...:
- а) знайдеш літературу і самостійно підготуєшся;
 - б) зробиш доповідь абияк з того, що буде під рукою;
 - в) забудеш про це доручення, бо в тебе є важливіші справи.
2. Мама попросила тебе забрати з дитячого садка сестричку, ти...
- а) зробиш це із задоволенням;
 - б) спробуєш це передоручити комусь іншому;
 - в) будеш займатися своїми справами, сподіваючись, що мама сама зробить це пізніше.
3. Ти пообіцяв своєму другові повернути його книгу саме сьогодні, але в тебе виникли термінові справи, тому ти...:
- а) знайдеш хвилинку, щоб виконати обіцянку;
 - б) попросиш когось зробити це за тебе;
 - в) забудеш про обіцянку, бо твої справи важливіші.
4. Один із одноступників повинен був виступити на студентській конференції, але він раптом захворів, ти...
- а) сам запропонуєш свою кандидатуру, підготуєш виступ;
 - б) спробуєш вмовити виступити когось із однокурсників;
 - в) не зреагуєш на проблему, бо «твоя хата з краю».
5. Прогулюючись парком, помічаєш незгасне вогнище, ти...
- а) спробуєш зробити все, щоб його загасити;
 - б) повідомиш кого-небудь про необхідність вжити заходів;
 - в) спокійно підеш далі, бо це не твоя справа.
- Підрахувати кількість відповідей а, б, в.*
- Більшість «а» — високий рівень;
більшість «б» — середній рівень;
більшість «в» — низький рівень.